

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Zdravotně sociální fakulta

Zdravotně sociální aspekty snížení věkové hranice trestní odpovědnosti

Bakalářská práce

Vedoucí práce:
JUDr. Martin Šimák Ph.D.

Vypracovala:
Martina Schafhauserová

2009

Anotace

Bakalářská práce nese název „Zdravotně sociální aspekty snížení věkové hranice trestní odpovědnosti.“ Práce popisuje historický vývoj trestně právní odpovědnosti mládeže a současnou právní úpravu, zejména Listinu základních práv a svobod, Úmluvu o právech dítěte, zákon o sociálně právní ochraně dětí, zákon o rodině, trestní zákon, trestní řád, zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a zákon o probační a mediační službě, v platném znění. Dále popisuje věkovou hranici trestní odpovědnosti v České republice a v zahraničí. Práce se též zabývá příčinami a projevy kriminality mládeže.

Cílem číslo 1 bylo zjistit na základě názorů odborníků z oblasti sociálně právní ochrany dětí a soudnictví ve věcech mládeže, zda by bylo vhodné snížení hranice trestní odpovědnosti, případně o kolik let snížit hranici trestní odpovědnosti. Cílem číslo 2 bylo stanovit a charakterizovat možné zdravotně sociální důsledky případného snížení věkové hranice trestní odpovědnosti.

Výzkum byl veden metodou kvalitativní, jehož podstatou byl rozhovor s odborníky z oblasti sociálně právní ochrany dětí a soudnictví ve věcech mládeže. Základem bylo kladení předem připravených, polouzavřených otázek. Výzkumný soubor obsahoval: soudce pro mládež, státního zástupce, advokáta, 6 pracovníků probační a mediační služby a 5 pracovníků orgánu sociálně právní ochrany dětí.

Z výzkumu vyplývá, že převážná část oslovených odborníků souhlasí se stávající právní úpravou hranice trestní odpovědnosti. Na základě získaných informací a dosažených cílů by práce mohla být přínosným příspěvkem do trvající diskuse o zachování či snížení hranice trestní odpovědnosti a přinést argumenty pro daná tvrzení zejména z hlediska zdravotně sociálního.

Abstract

The name of the thesis is „Health and social aspects of the decrease of age limit of the criminal responsibility.“ The thesis describes the historical development of the criminal and legal liability of the youth and the present legal regulation, especially the Declaration of Basic Rights and Freedoms, Convention on the Rights of the Child, Act on Social and Legal Protection of Children, Family Act, Criminal Law, Penal Proceedings Act, Act on Judicial System in the Matters of Youth, Act on execution of institutional education or protective education in school facilities and preventively educational care in school facilities and Act on Probation and Medication Service as amended. Moreover it describes the age limit of the criminal liability in the Czech Republic and abroad. The thesis deals with cause and manifestation of youth criminality.

The target number 1 was to find out, based on opinions of experts from the field of the social and legal protection of children and judicial system in the matters of youth, if the decrease of the limit of criminal liability would be suitable, or by how many years the limit of the criminal liability should be decreased. The target number 2 was to set and to characterise the possible health and social consequences of the possible decrease of the criminal liability limit.

The research was performed by the qualitative method the base of which was a talk with experts from the branch of social and legal protection of children and judicial system in the matters of youth. The base was asking half-closed questions prepared in advance. The research file included: judge for the youth, state prosecutor, lawyer, 6 employees of probation and mediation service and 5 employees of the body for social and legal protection of children.

It follows from the research that the prevailing part of the addressed experts agrees to the current legal regulations concerning the limit of criminal liability. Based on acquired information and achieved goals, the thesis could be a good contribution to the lasting discussion concerning preserving or decreasing the limit of criminal liability and bring arguments for the given statements especially from the health and social viewpoint.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Zdravotně sociální aspekty snížení věkové hranice trestní odpovědnosti“ vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1198 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 17. 8. 2009

Podpis studenta.....

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat JUDr. Martinu Šimákovi, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, cenné rady a trpělivý přístup. Mé poděkování patří také všem respondentům za jejich ochotu a vstřícnost při realizaci výzkumu.

Obsah:

Úvod	9
1. Současný stav	10
1.1 Historický vývoj trestněprávní odpovědnosti mládeže	10
1.1.1 Doba Marie Terezie	10
1.1.2 Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852	10
1.1.3 Zákon č. 48 Sb. z. a. n. ze dne 11. března 1931	10
1.1.4 Trestní zákoník č. 86/1950 Sb.	12
1.2 Přehled některých právních předpisů závazných v České republice	12
1.2.1 Listina základních práv a svobod	13
1.2.2 Úmluva o právech dítěte	14
1.2.3 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění	16
1.2.4 Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění	17
1.2.5 Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v platném znění	18
1.2.6 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, v platném znění	18
1.2.7 Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže	18
1.2.7.1 Obecný úvod	18
1.2.7.2 Dítě a mladistvý	19
1.2.7.3 Opatření ukládaná dítěti mladšímu patnácti let	20
1.2.7.4 Opatření ukládána mladistvému	22
1.2.7.4.1 Výchovná opatření	22
1.2.7.4.2 Ochranná opatření	24
1.2.7.4.3 Trestní opatření	25
1.2.7.4.3.1 Seznam trestních opatření	25
1.2.7.4.3.2 Zvláštní způsoby řízení	25
1.2.7.5 Soudy a soudy pro mládež	26
1.2.7.6 Státní zastupitelství	27
1.2.7.7 Advokát	28
1.2.8. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné	

výchovy, v platném znění	29
1.2.9 Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, v platném znění	29
1.3 Věková hranice trestní odpovědnosti v České republice a v zahraničí	30
1.3.1 Věková hranice trestní odpovědnosti v ČR	30
1.3.2 Věková hranice trestní odpovědnosti v zahraničí	32
1.4 Příčiny kriminality mládeže	33
1.4.1 Dědičnost	33
1.4.2 Syndrom hyperaktivity	34
1.4.3 Rodina	34
1.4.4 Škola, vrstevnická parta a trávení volného času	35
1.4.5 Masmédia	36
1.4.6 Etnický původ	37
1.5 Projevy kriminality mládeže	37
1.6 Negativní dopady případného snížení hranice trestní odpovědnosti	38
1.6.1 Teorie nálepkování	38
1.6.2 Diskriminace	39
1.6.3 Ohrožení dětí v oblasti sexuálních deliktů	39
1.6.4 Ohrožený další vývoj dětí	40
1.6.5 Další diskutovaná negativa	41
1.7 Pozitivní dopady případného snížení hranice trestní odpovědnosti	41
2. Cíl práce	42
2.1 Cíl práce	42
3. Metodika	43
3.1 Použitá metoda	43
3.2 Charakteristika zkoumaného souboru	43
4. Výsledky	44
4.1 Soudce pro mládež	44
4.2 Státní zástupce	46
4.3 Advokát	47

4.4 Probační a mediační služba	50
4.4.1 Probační a mediační služba 1	50
4.4.2 Probační a mediační služba 2	51
4.4.3 Probační a mediační služba 3	52
4.4.4 Probační a mediační služba 4	54
4.4.5 Probační a mediační služba 5	55
4.4.6 Probační a mediační služba 6	57
4.5 Sociálně právní ochrana dětí	58
4.5.1 Sociálně právní ochrana dětí 1	58
4.5.2 Sociálně právní ochrana dětí 2	60
4.5.3 Sociálně právní ochrana dětí 3	61
4.5.4 Sociálně právní ochrana dětí 4	63
4.5.5 Sociálně právní ochrana dětí 5	64
5. Diskuse	67
6. Závěr	73
7. Seznam použitých zdrojů	75
8. Klíčová slova	80

Úvod

Agresivita a brutalita dětí se stále zvyšuje. I organizovanost dětí je v poslední době jakýmsi varovným signálem, že se děje něco „zlého.“ S problémem kriminality mládeže se ale nesetkáváme pouze v České republice. Je to problém celosvětový. Vzniklou situaci je třeba adekvátním způsobem řešit.

Vzhledem k aktuálnosti situace se neustále vedou odborné diskuze o zachování či snížení hranice trestní odpovědnosti. Myslím si, že každý občan, zvláště pak rodič, by měl mít alespoň základní povědomí o možnostech řešení kriminality mládeže. Zejména jako budoucí zdravotně sociální pracovník jsem si chtěla rozšířit spektrum vědomostí o této problematice. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla dané téma zpracovat.

Práce popisuje historický vývoj trestně právní odpovědnosti mládeže, současnou právní úpravu platnou v České republice, věkovou hranici trestní odpovědnosti v České republice a v zahraničí, příčiny a projevy kriminality mládeže a mapuje možné dopady snížení hranice trestní odpovědnosti. Ve výzkumné části je věnována pozornost názorům odborníků z oblasti sociálně právní ochrany dětí a soudnictví ve věcech mládeže. Cílem výzkumu je zjistit na základě názorů zmiňovaných odborníků, zda by bylo vhodné snížení věkové hranice trestní odpovědnosti, případně o kolik let snížit hranici trestní odpovědnosti. Druhým cílem je stanovit a charakterizovat možné zdravotně sociální důsledky případného snížení hranice trestní odpovědnosti.

1. Současný stav

1.1 Historický vývoj trestněprávní odpovědnosti mládeže

1.1.1 Doba Marie Terezie

Trestní odpovědnost mládeže byla již od doby Marie Terezie (1717 – 1780) spojována s věkem delikventa. Hrdelní řád Marie Terezie (Constitutio criminalis Theresiana) z roku 1768 byl prvním společným rakouským hrdelním řádem, který měl význam pro oblast trestního soudnictví nad nedospělými osobami. Dle tohoto řádu byla rozlišována tři věková období: dětství do 7. roku, nedospělost do 14. roku a věk mladistvů do 16. roku. Spáchání činu ve věku mladistvů bylo polehčující okolností.

1.1.2 Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852

Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích ze dne 27. května 1852, ř.z.č. 117 stanovil ve svém druhém díle, hlavě první, že trestné činy, kterých se dopustili děti do dokonání desátého roku budou ponechány domácímu kárání. Od nastávajícího jedenáctého roku do dokonání čtrnáctého roku byly tyto činy hodnoceny jako přestupky. Absolutní beztrestnost tedy byla až do desátého roku věku. Tento zákon platil na našem území do roku 1950. Poté byl nahrazen zákonem č. 86/1950 Sb. Ustanovení, které se týkalo mladistvých, bylo zrušeno již zákonem č. 48/ 1931 Sb. (Šubrt, 2008)

1.1.3 Zákon č. 48 Sb. z. a. n. ze dne 11. března 1931

Samostatné trestní právo a soudnictví ve věcech mládeže bylo poprvé na území naší republiky, upraveno zákonem ze dne 11. března 1931, č. 48 Sb. z. a. n., o trestním soudnictví nad mládeží. Tento zákon nabyl účinnosti dnem 1. října 1931. Inspirací pro československého zákonodárce byly zejména země evropské, které kodifikovaly

samostatné trestní právo mládeže (Nizozemí 1921, Dánsko 1922, Německo 1923, Švédsko 1924, Španělsko 1925, Itálie 1926, Francie 1927, Rakousko 1928). (Šámal, 2004)

V důvodové zprávě k tomuto zákonu se tehdy psalo: „*Je již obecným míněním celého kulturního světa, že zločinnosti mládeže nestačí čeliti trestem, nýbrž že je potřeba zjišťovati a potírati ono skryté zlo, z něhož trestný čin vytryskl. Toto zlo, zaviněné často hlubšími individuálními i sociálními příčinami, ležícími i mimo osobu pachatelovu, bývá někdy větší, než jak by se dalo souditi z trestného činu, a stává se zhusta pramenem zločinnosti ve věku dospělém. Čeliti tomuto zlu zavčas a to nejen trestem, který je tu často prostředkem neúčinným, nespravedlivým, ba i nebezpečným, nýbrž opatřeními výchovnými, směřujícími k mravní záchraně a k polepšení mladistvého, je tu příkazem humanity a rozumné kriminální politiky. Jinak nelze zabrániti tomu, aby ze zanedbané mládeže se doplňovaly řady zločinců z povolání a rostlo neproduktivní břímě vězeňství a pauperismu. Větší péče a vyšší náklad věnované státem i společností na polepšení mladistvých provinilců jsou jistě prací a kapitálem, které časem ponesou dobré ovoce.*“ (Novotný, Vanduchová, 2007, s. 495)

Tento československý zákon z roku 1931 komplexně upravil trestní odpovědnost mladistvých ve věku 14 až 18 let a trestněprávní následky jejich činů označených názvem provinění. Také nově koncipoval účel a zvláštní odchyly trestního řízení ve věcech mládeže. Obsahoval i řadu organizačních norem vytvářejících specializovanou organizační soustavu soudnictví v trestních věcech mládeže. Velký význam přikládal i důkladnému zjištění osobních i rodinných poměrů mladistvého provinilce. Zákon upravoval i alternativy vazebního stíhání mladistvých. Tento velmi moderní zákon upravoval trestní odpovědnost, procesní postavení mladistvého a průběh proti němu vedeného trestního řízení u všech mladistvých žijících na území Československa pouze osm let (1. 10. 1931 – 29. 9. 1938). V září roku 1938 došlo na základě tzv. mnichovské dohody k odtržení československého pohraničí a jeho přičlenění k Velkoněmecké říši. Po velmi krátkém období druhé republiky (září 1938 – březen 1939) došlo tzv. Výnosem vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 k jednostrannému vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. Výnosem bylo rozděleno obyvatelstvo žijící na území

Protektorátu do několika skupin s odlišným právním režimem. Na obyvatele, kteří se stali na základě říšských předpisů německými státními příslušníky, se vztahovaly německé právní předpisy (Jugendgerichtsgesetz z roku 1923, který byl nahrazen Reichsjugendgerichtsgesetz z roku 1943). Tito mladiství německé národnosti podléhali německé soudní jurisdikci. Na ostatní mladistvé, kteří se stali 16. 3. 1939 státními příslušníky Protektorátu Čechy a Morava, se vztahoval dosavadní zákon o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931. Na židovskou mládež byly aplikovány tzv. norimberské rasové zákony. Na jejich základě byl postupně vytvořen komplex právních předpisů, který drasticky zasahoval do všech oblastí života populace židů. Ode dne 4. května 1945 se začal opět uplatňovat vůči všem mladistvým, kteří žili na území tehdejšího Československa, zákon z roku 1931. Neměl však dlouhého trvání.

1.1.4 Trestní zákoník č. 86/1950 Sb.

Po únorovém komunistickém převratu v roce 1948 byly zahájeny práce na novém trestním zákonu, který byl koncipován v duchu sovětského trestního zákonodárství. Novým trestním zákoníkem č. 86/1950 Sb. byl pak zákon z roku 1931 k 1. 8. 1950 zrušen. Hranice trestní odpovědnosti byla stanovena dovršením patnáctého roku věku. V bývalém Československu, a po rozpadu československé federace v roce 1993 ani v České republice, neexistovalo samostatné trestní právo. Několik ustanovení převzatých ze zákona z roku 1931 do trestních kodexů z let 1950, 1956 a 1961 zohledňovalo určitá specifika věkové kategorie dospívajících, ale nepředstavovalo ucelený a specializovaný systém justice mládeže, jak tomu bylo v minulosti. (Šámal, 2004)

1.2 Přehled některých právních předpisů závazných v České republice

- Listina základních práv a svobod vyhlášená usnesením předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb.
- Úmluva o právech dítěte, uveřejněná v č. 104/1991 Sb.

- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v platném znění
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, v platném znění
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání a o soudnictví pro mládež a o změně některých dalších zákonů (zkráceně zákon o soudnictví ve věcech mládeže), v platném znění
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, v platném znění
- Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, v platném znění

1.2.1 Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod byla vyhlášena usnesením předsednictva České národní rady jako součást ústavního pořádku České republiky. Usnesení nabylo účinnosti 1. ledna 1993. Obsahuje šest hlav a 44 článků.

Zejména hlava druhá, článek 7 pojednává o tom, že nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení či trestu. Článek 8 zaručuje právo na osobní svobodu. Nikdo nesmí být tedy stíhán či zbaven svobody jinak než z důvodu a způsobem, který stanoví zákon. Zadržaná osoba musí být ihned seznámena s důvody zadržení, vyslechnuta a nejpozději do 48 hodin propuštěna na svobodu nebo odevzdána soudu. Soudce musí zadržanou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě, nebo ji propustit na svobodu. Zatkнут obviněného je možno jen na písemný odůvodněný příkaz soudce. Zatčená osoba musí být do 24 hodin odevzdána soudu. Soudce musí zatčenou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě nebo ji propustit na svobodu.

Dle hlavy čtvrté, článku 32 je péče o děti a jejich výchova právem rodičů. Děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé

děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli pouze rozhodnutím soudu na základě příslušného zákona. (Parlament České republiky, 2009)

1.2.2 Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte odráží a deklaruje základní potřeby dítěte. Zahrnuje práva občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní. Úmluva je součástí mezinárodního práva. Rozvíjí vysoce morální standardy při zacházení s dětmi. Východiskem je přitom přesvědčení, že dítě jako lidská osobnost má stejnou hodnotu jako dospělý člověk. (ministerstvo vnitra ČR, 1998) Práva dítěte obsažená v 54 člancích Úmluvy se stala závaznou nadzákonnou právní normou v souladu se svým článkem 49 odst.2 a Ústavním zákonem republiky dnem 6. února 1991.

V preambuli Úmluvy o právech dítěte je uvedeno: že dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc, že rodina jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti, že v zájmu platného a harmonického rozvoje osobnosti dítěte musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění. (Česká rada dětí a mládeže, 1999)

Článek 2 uvádí, že všechna práva se vztahují bez výjimky na každé dítě a všechny děti je třeba chránit před všemi formami diskriminace.

Článek 3 garantuje zájem dítěte jako výchozí hledisko při jakékoli činnosti týkající se jeho osoby.

Článek 6 hovoří o přirozeném právu každého dítěte na život a zabezpečení v nejvyšší možné míře jeho rozvoje.

Článek 12 zabezpečuje dítěti právo svobodně vyjadřovat své názory ve všech záležitostech, které se ho týkají, a má jim být věnována patřičná pozornost odpovídající věku a úrovni dítěte.

Článek 19 se zabývá ochranou dětí před násilím. Přímou uvádí, že státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální,

výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.

Článek 37 garantuje dítěti ochranu před mučením, krutým či ponižujícím zacházením nebo trestáním.

Článek 39 uvádí, že státy činí všechna nezbytná opatření k podpoře tělesného i duševního zotavení a sociální integraci dítěte, které je obětí jakékoli formy zanedbání, využívání za účelem finančního obohacování nebo zneužívání, mučení nebo jiné formy krutého nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání anebo ozbrojeného konfliktu. Zotavení a reintegrace se uskutečňují v místě a prostředí podporujícím zdraví, sebeúctu a důstojnost dítěte. (Vaníčková, 2004)

Článek 40. odst. 3 této Úmluvy výslovně stanoví, že státy, které patří mezi její smluvní strany, jsou povinny usilovat o vypracování zákonů zřizujících orgány a instituce zvláště určené pro děti obviněné, obžalované nebo uznané vinnými z porušení trestního práva a zejména o stanovení nejnižší věkové hranice, před jejímž dosažením není možné na jednání dětí aplikovat trestní právo. Ve vztahu k dětem trestně neodpovědným jsou pak státy zavázány k přijetí opatření k zacházení s nimi bez užití trestní soudní procedury za předpokladu plného dodržování lidských práv a právních záruk. V článku 40 odst. 4 této Úmluvy je současně obsažen požadavek vytvořit záruky takového zacházení s nimi, které odpovídá jejich blahu, jakož i jejich poměrům a spáchanému deliktu, a požadavek zavedení takových institutů jako je pečovatelská služba, náhradní péče a dohled po stanovenou zkušební dobu, stejně jako vytvoření podmínek pro efektivní uplatnění vzdělávacích programů a konzultativních služeb. (Šámal, 2004)

1.2.3 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění

Sociálně právní ochranou dětí se rozumí ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Předním hlediskem je zájem a blaho dítěte. Pro účely tohoto zákona se dítětem rozumí nezletilá osoba, tedy osoba do ukončeného osmnáctého roku věku.

Sociálně právní ochranu zajišťují zejména obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, ministerstvo a obce a kraje v samostatné působnosti. Dále je zřízen Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně.

Sociálně právní ochrana se zaměřuje na děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti či nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. Dále se zaměřuje na děti, které vedou zahálčivý život, nemravný život, které se dopouštějí opakovaně útěků, na kterých byl spáchán trestný čin nebo je podezření ze spáchání takového činu nebo které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte.

Zaměstnanci sociálně právní ochrany dětí jsou povinni vyhledávat děti uvedené výše, působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, projednat s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dítěte, projednat s dítětem nedostatky v chování, sledovat dodržování opatření učiněných soudem, poskytovat poradenství a spolupracovat s dalšími zařízeními (škola, zdravotnické zařízení, soud aj.).

Obecní úřad obce s rozšířenou působností podává za určitých podmínek návrh soudu na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu, na nařízení ústavní výchovy, její prodloužení či zrušení, na svěřeni dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na její prodloužení či zrušení. Dále obecní úřad obce s rozšířenou působností vykonává funkci opatrovníka nebo poručníka.

Při nařízení ústavní výchovy nebo ochranné výchovy sleduje obecní úřad obce s rozšířenou působností dodržování práv dítěte v zařízeních, která jsou k tomu určena. Sleduje rozvoj duševních a tělesných schopností dětí, zda trvají důvody pro pobyt dítěte

v ústavním zařízení, vztahy mezi dětmi a rodiči. Zaměstnanec obce s rozšířenou působností nejméně jednou za 3 měsíce navštíví dítě (bez přítomnosti dalších osob) a rodiče dítěte.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností také navštěvuje mladistvé, kteří jsou ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody. Projednává s nimi možnost zaměstnání nebo možnost přípravy na budoucí povolání. (Šubrt, 2008)

1.2.4 Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění

V části druhé, hlavě první je pojednáváno o rodičovské zodpovědnosti. Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě (zahrnuje péči o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj), při zastupování nezletilého dítěte a při správě jeho jmění. Rodiče mají být svým osobním životem a chováním příkladem svým dětem. Dítě je povinno své rodiče ctít a respektovat.

Hlava druhá pojednává o výchovných opatřeních. Soud může napomenout vhodným způsobem nezletilého, jeho rodiče či další osoby, které narušují jeho řádnou výchovu. Dále může stanovit nad nezletilým dohled či mu uložit omezení návštěv nevhodných podniků. Zmíněná opatření může učinit i orgán sociálně právní ochrany dětí.

Dle § 44 tohoto zákona může soud pozastavit výkon rodičovské zodpovědnosti. Nevykoná-li rodič řádně povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, soud jeho rodičovskou zodpovědnost omezí. Konkrétně vymezí rozsah práv a povinností, na které se omezení vztahuje. Pokud rodič zneužívá svou rodičovskou zodpovědnost či ji zanedbává, soud jej rodičovské zodpovědnosti zbaví. Pokud se rodič dopustí úmyslného trestného činu proti svému dítěti či ke spáchání trestného činu své dítě mladší patnácti let použil, popřípadě se dopustil trestného činu jako spolupachatel, návodce či pomocník k trestnému činu spáchanému jeho dítětem, soud vždy posoudí, zda tu nejsou důvody pro zahájení řízení o zbavení rodičovské zodpovědnosti. Vyživovací povinnost však nezaniká. (Seberová, 2006)

1.2.5 Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v platném znění

V hlavě sedmé tohoto zákona bylo dříve obsaženo zvláštní ustanovení o stíhání mladistvých. Toto ustanovení bylo ke dni 1.1.2004 zrušeno novelou č. 218/2003 Sb. (Kökörčený, 2006)

1.2.6 Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, v platném znění

Účelem trestního řádu je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. Řízení musí působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.

§ 102 popisuje vyslýchání osoby mladší patnácti let. Výslech by se měl provádět velmi šetrně. K výslechu se přibere pedagog či jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže. Může-li to přispět k správnému provedení výslechu, mohou být přibráni i rodiče. Osoby, které byly takto přibrány, mohou navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu nebo v průběhu provádění takového úkonu navrhnout jeho přerušování nebo ukončení, pokud by provedení úkonu nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslýchané osoby. Pokud nehrozí nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení návrhu vyhoví. V dalším řízení má být taková osoba vyslechnuta znovu jen v nutných případech. (Havít, 1998a)

1.2.7 Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže

1.2.7.1 Obecný úvod

Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže byl projednán a schválen Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky na doporučení ústavněprávního výboru dne 21. 5. 2003. Senát Parlamentu České republiky pak návrh zákona definitivně schválil na své schůzi dne 25. 6. 2003. Po

podpisu Prezidentem republiky byl pak nový zákon pod č. 218 uveřejněn v částce 79 Sbírkky zákonů rozeslané dne 31. 7. 2003. Zákon nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2004. (Šámal, 2004)

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže navazuje na již zmiňovaný zákon z roku 1931 a zároveň čerpá ze zkušeností z jiných států. (Dvořáček, 2007) V důvodové zprávě k tomuto zákonu se píše: *Zejména z hlediska prevence protiprávní činnosti mládeže, jež je základní skupinou, na kterou je třeba soustředit pozornost justice i společnosti tak, aby každý z této skupiny, kdo se dopustil protiprávního jednání, ať již se jedná o mladistvého nebo dítě mladší patnácti let, byl projednán podle tohoto zákona, podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním jednáním, bylo mu uloženo vhodné a přiměřené opatření a v konečném důsledku našel společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a intelektuálnímu a mravnímu vývoji.* (Kahoun, 2008)

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže vychází tedy z toho, že při jednání s mladistvými se musí s přihlédnutím k jejich věku a duševní vyspělosti postupovat tak, aby nedošlo k narušení jejich psychické a sociální rovnováhy a jejich další vývoj byl co nejméně ohrožen. Řízení je přitom třeba vést tak, aby působilo i k předcházení trestné činnosti. Každou věc mladistvého je vhodné řešit individuálně se zřetelem na všechny okolnosti spáchaného provinění, osobnost mladistvého, potřeby poškozeného a zájmy jejich blízkého sociálního okolí s cílem obnovit narušené sociální a právní vztahy. Postupy, opatření a řešení obnovující tyto vztahy a přispívající k předcházení trestné činnosti by měly mít přednost před postupy a opatřeními represivně odplatné povahy. (Jelínek, 2007)

1.2.7.2 Dítě a mladistvý

Dle zákona č. 218/2003 Sb. je dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku. (Jelínek, Melicharová, 2004)

Tyto osoby nemohou být plně odpovědné pro nedostatek náležitého stupně rozpoznávací a určovací způsobilosti. Zákonodárce vychází z nevyvratitelné domněnky,

že pro osoby, které nedosáhly určitého věku - nemající tedy plnou schopnost rozpoznávací či určovací - by trest nebyl přiměřený. Vedle toho se pak uplatňuje poznatek, že vývoj takových osob není ještě ukončen, takže mají větší naději na úspěch opatření výchovná, která mohou podle okolností trest zcela nahradit. Potřebný věk je podobně jako přičetnost podmínkou viny. (Solnař, 2004)

Podle již zmiňovaného zákona je mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku. Trestní odpovědnost mladistvého je podmíněna nejen dosažením věku patnácti let, ale i dosažením určitého stupně rozumové a mravní vyspělosti. Případná nezralost mladistvého musí být podstatná. (Jelínek, Melicharová, 2004) Prokazují ji dva přizvaní znalci z oboru dětské psychiatrie. (Kříž, 2004)

Trestný čin spáchaný mladistvým se tedy nazývá provinění. Stupeň společenské nebezpečnosti je vyšší než malý. Nevhodnost použití termínu trestný čin vyplývá z toho, že nevyjadřuje přesně podstatu jednání mladistvého, když společnost je za takové jeho jednání přinejmenším spoluodpovědná, neboť se jí nepodařilo vytvořit vhodné náhradní výchovné prostředí (nefunkční rodina – ústavní zařízení) nebo chyběly vhodné a včasné výchovné zásahy do jeho narušeného rodinného prostředí. Ze strany mladistvého se proto jedná skutečně více než o trestný čin o pouhé provinění, které v sobě neobsahuje tak výrazné odsouzení a tím i stigmatizující prvky, jako je tomu u termínu trestný čin. (Dvořáček, 2007)

1.2.7.3 Opatření ukládaná dítěti mladšímu patnácti let

Dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné. Dopustí-li se činu jinak trestného, učiní soud pro mládež opatření potřebná k jeho nápravě, výchově i ochraně. Jednání dítěte mladšího patnácti let, které je jiným protiprávním činem, se posuzuje a projednává podle obecných předpisů (zákon č. 40/1963 Sb., občanský zákoník, 94/1963 o rodině, 359/1999 o sociálně-právní ochraně dětí, 99/1963 občanský soudní řád)

Dítěti mladšímu než patnáct let, které se dopustilo činu jinak trestného, lze opatření uložit na návrh státního zastupitelství. Státní zastupitelství je povinno návrh

podat bezodkladně poté, jakmile se dozví, že trestní stíhání je nepřípustné, protože jde o osobu, která není pro nedostatek věku trestně odpovědná. Soud pro mládež může zahájit řízení o návrhu na uložení opatření i bez návrhu státního zastupitelství. Řízení o návrhu na uložení opatření podané někým jiným než státním zástupcem soud pro mládež zastaví.

Účastníky řízení jsou nezletilé dítě, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, zákonní zástupci dítěte, osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče, jakož i další osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno. Podalo-li návrh, je účastníkem řízení také státní zastupitelství. Opatrovníkem dítěte pro řízení ustanoví soud pro mládež advokáta.

Dítě mladší patnácti let nemá dostatek procesní způsobilosti (způsobilost před soudem samostatně jednat). Proto musí být v řízení zastoupeno. Dítě mladší patnácti let by mělo být v řízení zásadně vyslechnuto s výjimkou případu, kdy jeho jednání, v němž je spatřován čin jinak trestný, lze spolehlivě prokázat jiným způsobem. Jeho názor ve věci musí však být i v takovém případě v průběhu řízení zjištěn. Při výslechu musí soud pro mládež postupovat s přihlédnutím k věku dítěte. Výslechu musí být vždy přítomen jeho opatrovník. Jednání v řízení se koná s vyloučením veřejnosti. Účast při jednání je však vždy povolena úředníkům Probační a mediační služby.

Dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, tato opatření:

- dohled probačního úředníka – Probační úředník při výkonu dohledu pravidelně navštěvuje dítě mladší patnácti let v jeho bydlišti a ve škole.
- zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče
- ochrannou výchovu soud pro mládež uloží dítěti, které spáchalo čin, za nějž trestní zákoník ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok a nepřekročilo patnáctý rok věku. (Jelínek, Melicharová, 2004) Význam z hlediska ochranné výchovy má hranice 19 a 12 let. První jako nejvyšší hranice trvání ochranné výchovy (§ 85 odst. 3),

druhá jako hranice věku, počínaje kterým soud v občanskoprávním řízení uloží ochrannou výchovu osobě, která spáchala některý čin, za který zákon dovoluje uložit výjimečný trest (§ 86). Pokud se osoba mladší než patnáct let dopustila trestného činu, soud může uložit ochrannou výchovu též tehdy, jestliže je to nutné k zajištění řádné výchovy této osoby (§ 86). (Solnař, 2004)

Při ukládání opatření soud pro mládež dbá na výchovné působení na dítě a sleduje i preventivní účinek opatření. Dítěti může být současně uloženo i více opatření, je-li to potřebné k dosažení účelu tohoto zákona. Soud pro mládež může upustit od uložení opatření, postačuje-li k dosažení účelu projednání činu dítěte státním zástupcem nebo před soudem pro mládež. O uložení opatření rozhoduje soud pro mládež rozsudkem. (Jelínek, Melicharová, 2004)

1.2.7.4 Opatření ukládána mladistvému

1.2.7.4.1 Výchovná opatření

Výchovná opatření lze uložit nejdéle na dobu současně stanovené zkušební doby u podmíněného odsouzení nebo podmíněného uložení peněžitého opatření. Jsou-li ukládána samostatně nebo vedle jiného ochranného nebo trestního opatření, lze je uložit nejdéle na dobu tří let.

Výchovná opatření představují nejmírnější druh sankcí. Usměrnují způsob života mladistvého, a tím podporují a zajišťují jeho výchovu. Pokud se ukáže, že plnění výchovného opatření je pro mladistvého nemožné nebo je nelze na něm spravedlivě požadovat, soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce nařízené výchovné opatření změní nebo zruší. Výchovná opatření ukládá soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce. Výchovná opatření je možné uložit již v průběhu trestního řízení, či kdykoliv později až do pravomocného rozhodnutí věci. Po právní moci lze pouze zrušit nebo změnit nařízené výchovné opatření. Zvláštností výchovných opatření je také okolnost, že je lze zásadně uložit bez souhlasu mladistvého. Souhlas mladistvého se

vyžaduje vždy k účasti mladistvého na uloženém probačním programu a dále vždy, je-li výchovné opatření uloženo již v průběhu trestního řízení před rozhodnutím soudu pro mládež o vině mladistvého.

§ 16 Dohled probačního úředníka je samostatným institutem, kterým lze zostřít kteroukoli trestní sankci, kromě nepodmíněného odnětí svobody a vyhoštění. Probační úředník zpracuje nejméně 1x6 měsíců zprávu, ve které informuje předsedu senátu soudu pro mládež, který dohled uložil, o průběhu výkonu dohledu nad mladistvým, o plnění uložených výchovných opatření mladistvým a o jeho osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci.

§ 17 Probační program musí být vytvořen ve spolupráci s mladistvým po uložení dohledu. Při vytváření a realizaci tohoto programu je probační úředník povinen přihlídnout k individuálním zvláštnostem mladistvého a přizpůsobit program dohledu i jeho možnostem a schopnostem. Probační úředník může také navrhnout, aby soud nařízenou povinnost nebo omezení zrušil nebo změnil. Soud může toto rozhodnutí učinit i z úřední povinnosti, zejména na podkladě zprávy probačního úředníka. Vykonání vhodného probačního programu je jedním z kritérií, podle nichž soud mládeže a v přípravném řízení státní zástupce usuzují na možnost odstoupit od trestního stíhání, které je možné u méně závažných provinění. Vykonání probačního programu je také výslovně uvedenou polehčující okolností při ukládání trestního opatření. Vykonání obecně prospěšné činnosti mladistvým v rámci probačního programu pro tento účel zřízeného může nahradit zaplacení pravomocně uloženého peněžitého opatření nebo jeho zbytku.

§ 18 Výchovné povinnosti je možné uložit i vedle uloženého ochranného nebo trestního opatření. Je možné jej uložit samostatně nebo současně s jinými výchovnými opatřeními. Zvláště vhodné je současné uložení s trestními opatřeními se zkušební dobou, například při podmíněném odsouzení k trestnímu opatření odnětí svobody. Úspěšné vykonání výchovné povinnosti je polehčující okolností při výměře trestního opatření.

§ 19 Výchovní omezení se zakládají na dobré znalosti osobnosti mladistvého. Ukládají se vedle ochranného nebo trestního opatření, samostatně či s dalšími opatřeními výchovnými.

§ 20 Napomenutí s výstrahou se ukládá vedle ochranného opatření či samostatně s dalšími výchovnými opatřeními. Nejvhodnější použití je při upuštění od uložení trestního opatření. Podstatou je výtka adresovaná mladistvému. Výtka musí být učiněna osobně mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce. Samostatně je vhodné napomenutí s výstrahou učinit u deliktů menší společenské nebezpečnosti a vůči pachatelům, u kterých je důvodné se domnívat, že splní svůj účel.

1.2.7.4.2 Ochranná opatření

Mezi ochranná opatření patří ochranné léčení, zabránění věci a ochranná výchova. Jejich účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými. Ochrannou výchovu lze uložit pouze podle tohoto zákona, ostatní ochranná opatření se ukládají podle trestního zákona.

Aplikací a výkonem ochranných opatření se sleduje především prevence, tedy odstranění nebo alespoň snížení nebezpečí dalšího porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem, ale také izolace a léčba osob nepřičetných. Ochranná opatření neobsahují morální odsouzení činu (mohou být uložena i osobě, která nebyla uznána vinnou trestným činem), při jejich ukládání se neuplatňuje zásada úměrnosti mezi stupněm nebezpečnosti činu a výběrem druhu sankce. Ochranná opatření zásadně trvají tak dlouho, dokud to vyžaduje jejich účel. Potřeba dalšího trvání ochranných opatření je kontrolována soudem.

§22 Ochranná výchova se ukládá mladistvému, a to obligatorně nebo fakultativně. Obligatorně uloží ochrannou výchovu soud pro mládež dítěti, které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok svého věku a je mladší než patnáct let a které spáchalo čin, za nějž trestní zákon ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu. Fakultativně uloží ochrannou výchovu soud pro mládež dítěti mladšímu než patnáct let, odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného, je-li to nezbytně nutné

k zajištění jeho řádné výchovy a pokud nepostačuje uložení ústavní výchovy dle zákona o rodině. Podmínky pro uložení ochranné výchovy jsou: o výchovu mladistvého není náležitě postaráno, dosavadní výchova byla zanedbána, prostředí, ve kterém mladistvý žije, neposkytuje záruku náležité výchovy. Pokud je ochranná výchova uložena místo trestního opatření nebo vedle něj, je čtvrtou podmínkou vyslovení viny. Ochranná výchova se vykonává ve výchovných zařízeních, vyžaduje-li to zdravotní stav, má přednost umístění mladistvého do zdravotnického zařízení před výkonem ochranné výchovy.

1.2.7.4.3 Trestní opatření

1.2.7.4.3.1 Seznam trestních opatření

Trestní opatření mohou být použita v případě, že by jiná opatření zřejmě nevedla k dosažení účelu zákona. Z hlediska individualizace trestu mají význam pro ukládání trestu kritéria: konkrétní stupeň nebezpečnosti spáchaného trestného činu pro společnost, možnosti nápravy pachatele a poměry pachatele. (Jelínek, Melicharová, 2004)

- obecně prospěšné práce
- peněžitá opatření
- peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu
- propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
- zákaz činnosti
- vyhoštění
- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení)
- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem
- odnětí svobody nepodmíněné

1.2.7.4.3.2 Zvláštní způsoby řízení

§ 7 Účinná lítost se použije, pokud mladistvý způsobil provinění, za které zákon stanoví maximálně pět let trestu odnětí svobody. Pokud mladistvý dobrovolně následek provinění odčinil nebo se o to pokusil, svým chováním projevil účinnou snahu k nápravě nebo čin neměl trvale nepříznivé následky pro poškozeného či společnost, trestnost činu zaniká.

§30 rozhodnutí o osvědčení se vydává nad mladistvým, který ve zkušební době vedl řádný život a vyhověl všem podmínkám soudu. Pokud se osvědčil, hledí se na něj, jako by nebyl odsouzený.

§ 35 zahlazení odsouzení se může také za zákonem stanovených podmínek použít. Na mladistvého se hledí, jako by nebyl odsouzen. (ministerstvo vnitra, 2003)

Podle § 69 se mohou také užít zvláštní způsoby řízení. Prvním je podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 a §308 v trestním řádu). Soud nebo v přípravném řízení státní zástupce může podmíněně zastavit trestní stíhání, pokud hranice trestu za tento čin nepřevyšuje pět let. Musí být však splněna podmínka, že se obviněný k činu doznal, nahradil škodu či zjednal kroky k její nápravě a vzhledem k osobě obviněného lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostatečné. Zkušební doba se stanoví na šest měsíců až dva roky. Pokud splnil všechny podmínky, osvědčil se.

Další formou je narovnání (§309 - §314 trestního řádu). Horní hranice trestu nesmí převyšovat pět let. Se souhlasem obviněného a poškozeného soud a v přípravném řízení státní zástupce může rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání. Pachatel se musí k činu doznat a uhradit poškozenému škodu. Též je zohledněna osoba pachatele a dobrovolnost.

Třetím zvláštním způsobem řízení je odstoupení od trestního stíhání. (Havít, 1998b)

1.2.7.5 Soudy a soudy pro mládež

Postavení, úloha a soustava soudů jsou vymezeny v Ústavě a dále v zákoně č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, v platném znění. Pouze soudy rozhodují o vině a

trestu za trestné činy. Soudcům je také svěřeno rozhodování o opatřeních, která představují závažné zásahy do základních lidských práv a svobod. Soustava soudů na úseku trestního práva tvoří okresní soudy, krajské soudy, vrchní soudy a Nejvyšší soud České republiky. V trestním řízení rozhoduje buď senát nebo samosoudce. Samosoudce rozhoduje méně závažné trestné činy. Senát se skládá ze soudce a dvou přísedících (platí pro rozhodování v prvním stupni) a rozhoduje společensky více nebezpečné trestné činy. Okresní soudy (v Praze obvodní soudy) rozhodují všechny trestní věci s výjimkou těch, které už jako prvostupňové náleží krajskému soudu. Krajské soudy (v Praze Městský soud) obyčejně rozhodují o řádných opravných prostředcích, slouží tedy jako soudy odvolací a druhostupňové. U společensky nejzávažnějších trestných činů a v některých dalších případech rozhodují již v prvním stupni. Vrchní soudy rozhodují o řádných opravných prostředcích v těch případech, kdy v prvním stupni rozhodoval krajský soud, a dále sjednocují interpretaci právních norem. Nejvyšší soud rozhoduje o mimořádných opravných prostředcích, zaujímá stanoviska k výkladu právních předpisů a rozhoduje v některých dalších zákonem stanovených věcech. (Spirit, 2008)

Soudy pro mládež jsou věcně příslušné jednak k výkonu trestního soudnictví ve věcech mládeže a jednak k posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let. Jedná se o zvláštní specializaci v rámci stávající soustavy soudů. (Jelínek, Melicharová, 2004) Postupují podle zvláštních procesních zásad. Mají vyloučit nebezpečí mravní úhony, která by mohla mladistvému vyplynout z obvyklého způsobu řízení. Také se pokouší již v trestním řízení působit výchovně. (Solnař, 2004)

1.2.7.6 Státní zastupitelství

Státní zastupitelství podává ve jménu státu žalobu a dále vykonává některé povinnosti uložené zákonem. Státní zástupce zajišťuje trestní stíhání osob, které spáchaly trestný čin. Dále provádí dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení. Je oprávněn dávat policejním orgánům závazné pokyny k vyšetřování trestných činů, osobně se zúčastnit prováděných úkonů, rušit nezákonná či nedůvodná rozhodnutí policejních orgánů, rozhodnout o zastavení či přerušení trestního stíhání.

Také obžalobu podává výhradně státní zástupce. V jednání před soudem už ale nemá nadřazené postavení, ale je stranou zcela rovnocennou s obžalovaným. Kromě obžaloby přednáší státní zástupce závěrečnou řeč, může klást vyslychaným osobám otázky, podávat opravné prostředky. (Spirit, 2008)

Státní zastupitelství může také navrhnout uložení opatření u dítěte mladšího patnácti let, pokud se dopustilo činu jinak trestného. Státní zastupitelství je povinno návrh podat bezodkladně poté, jakmile se dozví, že trestní stíhání je nepřípustné, protože jde o osobu, která není pro nedostatek věku trestně odpovědná. (Jelínek, Melicharová, 2004)

1.2.7.7 Advokát

Advokát je právnický kvalifikovaná fyzická osoba, která má oprávnění poskytovat právní rady, právní poučení a může také obhajovat zájmy jiných osob před soudem či jinými orgány. Advokacii jako činnost upravuje zákon č. 85/1996 Sb., v platném znění. Osoba musí složit advokátní zkoušky a být zapsána v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou. Po zapsání do tohoto seznamu získává oprávnění vykonávat advokacii na celém území České republiky.

Advokát je při poskytování právních služeb nezávislý. Je vázán pouze právními předpisy, které nesmí porušovat, a to ani na příkaz svého klienta. Jinak je povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny.

Právní pomoc je povinen poskytnout vždy, je-li o to požádán, ovšem jsou stanoveny výjimky, kdy takovou pomoc může, nebo dokonce musí odmítnout: jestliže ve věci poskytl právní pomoc jinému, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o právní pomoc požádá, jestliže protistranu zastupuje advokát, s nímž vykonává advokacii společně, jestliže projednání věci se zúčastnily osoby blízké advokáta (manželka, rodiče, děti, sourozenci advokáta).

Za poskytnuté právní služby náleží advokátovi odměna podle tarifu, který je stanoven zákonem. (Spirit, 2008)

1.2.8. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, v platném znění

Zařízením pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy je diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou nebo výchovný ústav. Školským zařízením pro preventivně výchovnou péči je středisko výchovné péče. Účelem těchto zařízení je zajišťovat osobě náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělání. (ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2006)

1.2.9 Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, v platném znění

Zákon o Probační a mediační službě nabyt účinnosti od 1. 1. 2001. V oblasti trestné činnosti je smyslem mediace zprostředkovat kontakt mezi pachatelem a obětí (poškozeným), pomáhat v hledání řešení přijatelného pro obě strany (veřejný zájem) a umožnit jim vyhnout se trestnímu řízení a postihu. (Kraus, 2008) Mediace tedy pomáhá podněcovat a rozvíjet potenciál člověka řešit vlastní obtíže. Provádí se jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem. Je to ekonomicky méně náročná cesta řešení trestního konfliktu. Výsledek mediace musí být stejně společensky přijatelný jako v případě soudního projednávání. (Holá, 2003)

Probace je vykonávání dohledu nad osobou, které byl uložen podmíněný trest (zkušební doba). Tento dohled má ochránit odsouzeného i jeho okolí.

Celé úsilí vychází ze snahy snižovat kriminalitu dětí a mladistvých (prvotrestaných) a vytvářet podmínky pro zachování jejich integrace. Mladistvým pachatelům, kteří se přiznají ke spáchání trestného činu, by mělo být nabídnuto alternativní soudní řízení. V případě takového postupu si mladistvý udrží rodinné vazby i vztahy v komunitě a jeho trestní rejstřík zůstane čistý. Tudíž má pak větší naději na resocializaci. (Kraus, 2008)

1.3 Věková hranice trestní odpovědnosti v České republice a v zahraničí

1.3.1 Věková hranice trestní odpovědnosti v ČR

Pojmem trestní odpovědnosti rozumíme souhrn podmínek, jejichž naplnění je předpokladem pro uložení trestu konkrétní osobě za spáchaný trestný čin. Formální podmínkou je naplnění znaků konkrétního jednání popsanych v zákoně. Materiální podmínkou se myslí nebezpečnost jednání pachatele pro společnost. S pojetím trestní odpovědnosti je spojena *zásada odpovědnosti pouze fyzických osob* (individuální trestní odpovědnost), jež současně vylučuje kolektivní odpovědnost a je základem individuálně preventivního působení na pachatele a *zásada odpovědnosti pouze za vinu*. (Janků, 2008)

Vznik trestní odpovědnosti dítěte spojuje zákon z hlediska věku s dovršením patnáctého roku věku. Hranice patnácti let se obecně považuje za takový věk, v němž již dítě dosáhlo takového stupně rozumové a mravní vyspělosti, že je za obvyklých okolností schopné si uvědomit protiprávnost svého jednání. (Šámal, 2004)

Stále se ale vedou diskuze o snížení věkové hranice trestní odpovědnosti. Pro snížení této hranice je zejména argument stále se stupňující brutality a agresivity dětí či hlas veřejnosti, která žádá jejich potrestání. (Macek, 1999)

V připravovaném trestním zákoníku byla hranice trestní odpovědnosti snížena na čtrnáct let. To se ale nelíbilo mnoha odborníkům i politikům (zejména KSČM). Tento nový trestní zákoník byl dne 8. 1. 2009 odsouhlasen Senátem a 27. 1. podepsán Prezidentem České republiky. Vzejít v účinnost měl od 1. 1. 2010. Ministr Pospíšil se však zavázal, že připraví novelu zákona, která by hranici trestní odpovědnosti opět vrátila na patnáct let. (Vlasák, 2009)

19. února 2009 uvedly poslankyně KSČM Zuzana Bebarová-Rubjová a Kateřina Konečná, že již předložily vládě návrh novely trestního zákona, která navrací hranici trestní odpovědnosti mládeže ze 14 let na původních 15 let. Sněmovní ústavně-právní výbor podpořil dne 28. května 2009 novelu komunistických poslankyň. 12. června 2009 novelu, podle níž má trestní odpovědnost zůstat na 15 letech věku stejně jako hranice

pro legální sexuální styk, Poslanecká sněmovna poslala do závěrečného schvalování. Schválení novely podpořila i nová ministryně spravedlnosti Daniela Kovářová. Proti ní se naopak postavil Radim Chytka (ODS), který snížení obou hranic do trestního kodexu prosadil. 19. června 2009 Poslanecká sněmovna schválila novelu trestního zákoníku. Znamená to tedy, že hranice trestní odpovědnosti i hranice pro legální sexuální styk je opět na 15 letech věku. (Č.T.K., 2009b)

1.3.2 Věková hranice trestní odpovědnosti v zahraničí

Věková hranice trestní odpovědnosti v jednotlivých státech Evropské unie řazená vzestupně viz tabulka.

stát	věk
Skotsko	8
Anglie a Wales	10
Kypr	10
Malta	10
Irsko	12
Nizozemsko	12
Severní Irsko	12
Francie	13
Polsko	13
Řecko	13
Bulharsko	14
Estonsko	14
Itálie	14
Litva	14
Lotyšsko	14
Maďarsko	14
Německo	14
Rakousko	14
Rumunsko	14
Slovensko	14
Slovinsko	14
Česká republika	15 (zůstává i od ledna 2010)
Dánsko	15
Finsko	15
Norsko	15
Švédsko	15
Portugalsko	16
Španělsko	16 (Katalánsko 14)
Belgie	18
Lucembursko	18

Skotsko, které má nejnižší hranici trestní odpovědnosti v Evropě, chystá zvýšení z osmi na 12 let. V ČR zůstane hranice trestní odpovědnosti na 15 letech věku, ačkoli nový trestní kodex původně snížil od příštího roku věkovou hranici na 14 let. Například ve

Slovinsku, kde je dolní hranice trestní odpovědnosti 14 let, lze mladistvým od 14 do 16 let uložit jen výchovná opatření. Naopak v některých státech, například v Polsku kde je hranice vyšší, lze přesto trestat mladistvé už od 12 let ve speciálních procesech. (Č.T.K., 2009a)

1.4 Příčiny kriminality mládeže

1.4.1 Dědičnost

Systematické studium dědičnosti delikvence začalo ve 20. století genealogickým zkoumáním amerických rodin, v nichž se vyskytovalo delikventní chování. Tímto výzkumem se zabýval Goddard, který potvrdil vliv dědičných faktorů na delikventní chování. (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001)

Zajímavé výsledky přineslo srovnání jednovaječných a dvojvaječných dvojčat a studie adoptovaných dětí. Studií kriminality dvojčat bylo od roku 1929 provedeno nejméně devět a všechny ukázaly, že shoda v kriminálním chování je mezi jednovaječnými dvojčaty zhruba dvakrát častější. Jiná rozsáhlá studie, opřená o data ze všech adopcí provedených v Dánsku mezi lety 1927 a 1947 (autoři B. Hutchings, W. F. Gabrielli a S. Mednick), prokázala, že kriminalitu hochů v adoptivních rodinách lze lépe předpovědět dle údajů o kriminalitě biologických otců, než podle trestního rejstříku otců adoptivních. V rodinách, kde žádný z otců nebyl trestán, mělo konflikt se zákonem 13,5 % synů. V rodinách, kde byl trestán jen adoptivní otec, to bylo 14,7 % synů a v rodinách, kde byl trestán jen biologický otec, to bylo 20 % synů. Výzkum také potvrdil, že je-li dítě adoptováno rodiči z vyšších společenských vrstev, snižuje se tím pravděpodobnost, že se bude chovat v rozporu se zákonem. (Matoušek, 1996)

Genetická dispozice sama o sobě však nevede k delikventnímu jednání. Genetická vloha jen zvyšuje pravděpodobnost, že na chování budou mít vliv další činitelé, bez nichž by se delikventní jednání těžko uskutečnilo. (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001)

1.4.2 Syndrom hyperaktivity

Dalším vlivným faktorem je syndrom hyperaktivity. Jedná se o změněnou hladinu neurotransmiterů (látek umožňujících přenos vzruchů mezi mozkovými buňkami), změněný průtok krve mozkem, změněnou elektrickou aktivitu mozku a změněný metabolismus mozkové tkáně. Syndrom hyperaktivity postihuje asi třikrát častěji chlapce než dívky. Projevuje se tím, že dítě je impulzivní, stále něco povídá nebo vykřikuje, málo poslouchá, neposedí, je snadněji unavitelné, zapomíná, hodně riskuje a nepředvídá následky svých reakcí, je velmi čilé, někdy i rychle střídá nálady. Studie provedené v Kanadě naznačují, že syndrom hyperaktivity může být ve svém vlivu na pozdější kriminální chování dospívajícího bržděn či potencován jinými osobnostními vlastnostmi. Těmito vlastnostmi jsou „úzkostnost“ a „závislost na odměně“. Dítě ustrašené a hodně závislé na odměně se skoro nikdy nestane delikventem, i když je hyperaktivní. Dítě, které není úzkostné (vrhá se do neznámých situací bez ohledu na riziko) a které je navíc málo závislé na odměně (necitlivé k utrpení, chladné, lhostejné) se delikventem stane mnohem pravděpodobněji. (Matoušek, 1996)

1.4.3 Rodina

Dětství je období od narození do (přibližně) patnácti let. Jde o etapu, ve které se rozhoduje o celé osobnosti, kdy se budují základy života jedince. Dětství každého je takové, v jakém prostředí a v jaké společnosti se odehrává. Dítě sice ještě nemá ve společnosti pevné místo, ale vztah k ní se formuje zprostředkovaně především prostřednictvím blízkého sociálního prostředí. (Kraus, 2008)

Rodič dítěte má zásadní vliv na výchovu jedince, a to nejen prostřednictvím svých aktuálních postojů k sobě, druhým a celé společnosti, ale i k dětem vůbec. (Burešová, Zierhutová, 2006)

Děti se naučí násilnému chování, pokud mají před sebou model surového jednání dospělých. Později vzorce násilnického chování sami uplatňují a používají ve svém životě. (Jedlička, 2004)

Také hlavní socializační vlivy, tj. tvorba hodnot a norem, se týkají rodiny. S projevy rizikového a problémového chování souvisí dlouhodobě převládající rodinné klima, názory, přesvědčení a postoje obou rodičů, případně jejich náboženská orientace. Zvláštní význam má rodičovská tolerance k deviantnímu chování a vliv (zejména matčin) na chování dítěte. (Macek, 1999)

Děti, které přišly na svět mimo manželství, mají před sebou kriminální dráhu ve větším počtu případů než děti narozené manželům. Také u dětí velmi mladých matek je statisticky větší pravděpodobnost výskytu kriminality. Děti z rozvedených rodin mají rovněž později vážné psychické a sociální problémy (citové problémy, protispolečenské chování, problémy chování). Nárůst kriminality je ale i u mladistvých, kteří žijí v úplné, stabilní rodině.

Hned druhou autoritou po rodičích se stávají starší sourozenci. Jejich vliv na utváření osobnosti mladších dětí je nepochybný. Starší sourozenec se může stát jedinou přijatelnou autoritou v období dospívání. (Matoušek, 1996)

K dalším rizikovým faktorům v rodině patří: nízký socioekonomický status, věk a vzdělání rodičů, osaměle žijící rodič, zneužívání a týrání dítěte, zneužívání návykových látek u rodičů. Za rizikové prostředí je považováno prostředí charakterizované poruchou rané interakce rodičů, zejména matky s dítětem. (Jedlička, 2004)

1.4.4 Škola, vrstevnická parta a trávení volného času

Nepříznivé podmínky ve škole, konflikty mezi dítětem a učitelem či nepřizpůsobení se kolektivu dětí mohou vést ke školnímu selhávání a k nechuti ke škole. Tato situace může vyústit až v záškoláctví, lhaní, abúzu alkoholu a delikvenci. Ve školách také přibývá šikanování, v rámci kterého narůstá agrese. Také postoj učitele (nezájem, agresivita) může významně přispět k rozvoji šikany ve třídě. (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001)

V průběhu adolescence se zvyšuje vliv vrstevníků, přičemž důležité jsou zájmy kamarádů a jejich kontrola ze strany rodičů. (Macek, 1999)

Vedle rodiny, školy a pracoviště je věková skupina takzvaných peers (stejná věková skupina) brána jako nejdůležitější pole socializace. Socializační vliv rodiny je pozvolna vystřídán vlivem věkové skupiny. Pro věkovou skupinu je charakteristické, že není již převážně ovládána dospělými, a tím není určována podle dospělých. Sociální skupiny mohou vykonávat na své členy nátlak a vylučovat je tak z dalších sociálních kontaktů. Mohou vést dokonce prostřednictvím svých nekonformních hodnot k deviantnímu chování jedince.

Pocitem příslušnosti ke skupině ustupuje vlastní pocit do pozadí. Normální zábrany a kontroly se oslabují. Jedinec se cítí méně odpovědným a tím „oproštěn“. V tom spočívá nebezpečí tvorby skupin, jak pro jednotlivého člena skupiny, tak i pro potenciální oběť. (Kaiser, 1994)

Problémem dnešní mládeže je bezstrukturní utváření volného času. (Kaiser, 1994) . Volnočasové aktivity přitom mohou působit preventivně. Pokud budou mít rodiče jasnou představu o tom, kam se bude ubírat volný čas jejich vlastní i jejich rodiny, je zde dobrý základ pro výběr vhodných volnočasových aktivit pro dítě. (Burešová, Zierhutová, 2006)

1.4.5 Masmédia

O vlivu médií, zejména televize, není pochyb. Negativní účinky televizního násilí se projevují především u dětí, které jsou k násilnému jednání predisponované dědičnými faktory, rodičovským nezájmem či příslušností k deviantním skupinám. (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001)

Kromě toho televizní násilí pravděpodobně oslabuje citlivost na násilí, s nímž se člověk setkává v reálném světě. Vášnivý konzument televize ztrácí kontakt se skutečným světem, a kvůli tomu může slábnout jeho schopnost odlišovat možné a nemožné. (Matoušek, Kroftová, 2003)

1.4.6 Etnický původ

Etnické skupiny existují prakticky ve všech zemích. Mají odlišné kulturní zvyklosti, náboženství, hodnotové orientace a životní styl. U nás jsou nejpočetnější etnicky odlišnou skupinou Romové. (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001)

Ti se podílejí zejména na mravnostní kriminalitě (pohlavní zneužití, znásilnění), na krádežích prostých a krádežích vloupáním a na násilné kriminalitě (vražda, loupež, omezování osobní svobody, rvačka, ublížení na zdraví).

Specifickým rysem romské kriminality je i vysoká míra zapojení dětí do kriminálních aktivit, a to zejména do aktivit gangů, které ve velkoměstech okrádají chodce a cestující v hromadné dopravě nebo páchají domovní krádeže. Již děti předškolního věku se stávají spolupachateli při vloupání. Díky malé postavě snadněji prolezou mřížemi a sklepními okny než dospělý. (Matoušek, Kroftová, 2003)

1.5 Projevy kriminality mládeže

Počet trestně stíhaných mladistvých soustavně narůstal až do roku 1996, od tohoto roku se postupně snižuje. Na přelomu tisíciletí se počet trestně stíhaných mladistvých stabilizoval zhruba na úrovni 9 000 osob. V posledních letech je zaznamenáván celkový pokles stíhaných mladistvých a dětí. (Kahoun, 2007)

Struktura trestné činnosti mládeže je do určité míry odlišná od trestné činnosti dospělých. Tyto odlišnosti jsou způsobené zejména věkem. Výběr předmětu útoku je určován rozdílným hodnotovým systémem mládeže, trestná činnost je obvykle páchána skupinově s nízkou úrovní organizace. Chování mladistvých delikventů se vyznačuje neúměrnou brutalitou, která se projevuje zbytečnou devastací okolí a předmětů. Nevýhoda mladistvého pachatele spočívající v nedostatku věku a fyzické síly je nahrazována neúměrnými prostředky k překonání překážky a cíle. Kriminální delikty jsou často páchány pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek, které posilují odvahu i agresivitu. Při zopakování trestné činnosti mladiství pachatelé volí stejný

způsob spáchání a své konání z předchozí trestné činnosti opakují. Tím vzniká charakteristický soubor opakovaného chování.

O připravované činnosti se obvykle svěřují svým kamarádům nebo členům party, kde si zajišťují alibi. Předmětem zájmu jsou obvykle předměty, které momentálně potřebují a nebo je mohou velmi rychle prodat a získat tak finanční prostředky. V rozhodování a jednání převažuje emotivní složka nad racionální.

Dospělý pachatel vybírá objekt napadení a využívá zkušeností z osobních kontaktů s lidmi, které mládež postrádá. Kriminální delikt spáchaný dítětem nebo mladistvým je improvizací ve vzniklé situaci. S klesajícím věkem postrádá originalitu a nápaditost. Děti při páchání kriminálního deliktu jednájí často po vzoru představitelů akčních filmů. Improvizace je jedním z důvodů, proč se děti a mladiství při páchání kriminálního deliktu dopouštějí mnohem závažnějšího trestního jednání než zamýšleli. Odlišnosti se projevují i v motivaci. (Dvořáček, 2007)

Převážná většina mladistvých pachatelů páchá delikty v oblasti majetkové kriminality (především krádeže prosté a krádeže vloupáním – kapesní krádeže, vykrádání vozidel, krádeže kol, krádeže v obchodech a bytech), s odstupem následuje násilná trestná činnost (zejména loupeže a ublížení na zdraví). (Kahoun, 2007) Trestná činnost tohoto typu je málokdy páchána individuálně, většinou se jedná o skupiny (party, gangy), které jsou někdy napojeny na dospělé osoby. (Macek, 1999)

1.6 Negativní dopady případného snížení hranice trestní odpovědnosti

1.6.1 Teorie nálepkování

Prakticky každý jedinec jedná v určité době nenormálním a obecně zavrhaným způsobem. Toto jednání spadá pod kategorii primární deviace, což je nekonformní jednání, které je dočasné a lze jej snadno utajit. Primárním deviantem může být například adolescent, který má náhodné homosexuální vztahy k přátelům, nebo ti, kteří shánějí ze zvědavosti dávku nedovolené drogy. Takové chování probíhá bez větší pozornosti. Sami jedinci na sebe nepohlíží jako na devianty a nejsou tak

zpravidla ani označování ostatními. Situace se ale radikálně změní, když jsou deviantní činy odhaleny. Obdrží veřejné označení od významných druhých lidí – od přátel, rodičů, učitelů, policistů. Osoba je obviňována z deviantního chování, je kárána a je jí vyhrožováno tresty. Je stavěna do situace, v níž je nucena uznat morální převahu žalobců. Ostatní lidé začínají na delikventy reagovat podle jejich označení nálepkami. Jedinec pak vědomě či nevědomě akceptuje označení, identifikuje se s ním, vyvíjí nové sebepojetí a začíná podle něj jednat. Chování nyní vytváří formy sekundární deviace – produkuje vytrvale nekonformitu u osob, které byly přinuceny vnitřně akceptovat označení za devianty. Ve skutečnosti právě toto stigma je nutí sblížit se se společenstvím dalších deviantů. Často je zcela bezohledně nutí do „deviantních postupů“, v nichž je mnohé z jejich chování, ať už je jakékoliv, interpretováno druhými lidmi převážně ve světle přidělených charakteristik. (Jedlička, 2004)

1.6.2 Diskriminace

Diskriminace znamená, že majoritní společnost znevýhodňuje, poškozují nebo neuznává určité jedince či skupiny osob, a to z rasových, etnických, náboženských či jiných důvodů. Takový přístup často vychází z předsudků. Jestliže se ve společnosti takovým předsudkům nekladou dostatečné překážky a lidé nejsou vychováni k jejich odmítání, může diskriminace přerůst až v extrémně agresivní činy. Otvírá se tak prostor k případnému neoprávněnému sociálnímu vyloučení (exkluzi) určitých jedinců nebo skupin. Tím je podstatně omezena jejich možnost zapojit se do společenských aktivit. Sociálně vyloučení lidé jsou odříznuti od služeb, institucí nebo od vzdělávacích příležitostí, které stát občanům nabízí. (Kraus, 2008)

1.6.3 Ohrožení dětí v oblasti sexuálních deliktů

Někteří odborníci se domnívají, že snížením hranice trestní odpovědnosti by byly zjednodušeny podmínky pro páchaní pedofilie. Z rozhovoru se soudkyní pro

mládež ale vyplynulo, že nárůst těchto trestných činů by nebyl markantní. V praxi u okresního soudu se setkává s těmito případy pouze ojediněle. Pachatelé těchto trestných činů si však vybírají mnohdy dítě ještě mladší, okolo desátého roku věku. Tudíž snížení hranice trestní odpovědnosti z patnáctého roku na rok čtrnáctý nemá velký vliv. (zdroj: vlastní výzkum)

1.6.4 Ohrožený další vývoj dětí

Pravděpodobnost další trestné činnosti je větší u těch pachatelů, kteří i za méně závažnou trestnou činnost byli postaveni před soud, než u těch, jejichž trestný čin byl projednán mimosoudně, tedy narovnáním nebo jiným alternativním postupem. (Matoušek, 1996)

Vývoj osob není ještě ukončen, a tak mají větší naději na úspěch opatření výchovná, která mohou podle okolností trest zcela nahradit. (Kahoun, 2007) Ty jsou však možná již před patnáctým rokem věku, tudíž snížení hranice trestní odpovědnosti není v tomto směru nutné.

V neposlední řadě dítě, které je vychovávané v ústavu, strádá nedostatkem podnětů. Zejména se mu nedostává individuální pozornosti. Nemůže navázat trvalý citový vztah k jedné osobě či několika osobám v malé sociální skupině rodiny. (Langmeier, Krejčířová, 1998)

Vybudování segregančního typu ústavu, který by měl charakter nápravného zařízení a který by byl určen pro mládež s intenzivními poruchami emocí a chování, není řešením. Takové řešení by pouze dalo společnosti do ruky nástroj, jak se nepohodlného problému zbavit, jak jej zasunout a schovat. (Vojtová, 2005)

Jakmile se mladistvý i dospělý pachatel vrátí po výkonu trestu z vězení na svobodu, pravděpodobnost, že se dál bude chovat kriminálně neklesne, ale vzroste. Vězení je tedy institucí, která sice aktuálním vězňům v kriminalitě brání, ale do budoucna podstatnou část z nich na další kriminalitu připravuje. Vězení pachatelů trestných činů je nejen neefektivní, ale i nákladné. (Matoušek, Kroftová, 2003)

Pravděpodobnost recidivy roste a interval kriminality je tím kratší, čím mladší byl pachatel, když spáchal svůj první registrovaný delikt. (Kaiser, 1994)

Výkon trestu odnětí svobody je až příliš často spojen s prizonizací, tedy s negativním vlivem vězeňského prostředí na odsouzené. Pobyť ve vězení bývá spojen se ztrátou odpovědnosti odsouzeného za sebe samého. Odsouzený po propuštění z vězení do značné míry ztrácí schopnost žít na svobodě běžným způsobem života. To může vést až k tzv. syndromu otáčivých dveří. Propuštěný vězeň nedokáže v nekriminálním prostředí žít a vyhledává opět kriminální subkulturu. (Zoubková, 2002)

Ve vězení dochází k deprimujícímu zúžení volného prostoru k pohybu a intimitě. S uvězněním bývá spojeno i značné omezení všech druhů podnětů, což je nadměrně stresující zvláště pro mladistvé a mladé dospělé vězně, kteří dnes v mimovězeňském světě naopak silné a vzrušivé podněty aktivně vyhledávají. (Hála, 2007)

1.6.5 Další diskutovaná negativa

Většina dotazovaných odborníků se shodla, že vzroste nárůst agendy pro instituce, které se zabývají sociálně právní ochranou dětí a soudnictvím ve věcech mládeže. Také by se vynaložila nemalá finanční částka na výstavbu školských zařízení, kde by se odpykával speciální výkon trestu. Taktéž bychom připravili rodinu o její výchovnou funkci. (zdroj: vlastní výzkum)

1.7 Pozitivní dopady případného snížení hranice trestní odpovědnosti

Snížení hranice trestní odpovědnosti by mohlo přinést snížení kriminality dětí a mladistvých. Řada pachatelů by také přišla o statut nedotknutelnosti. Tím by se posílil i preventivní účinek tohoto opatření. Také pro společnost by eventuelně snížení hranice trestní odpovědnosti znamenalo větší pocit ochrany, při vědomí, že za spáchaný trestný čin bude pachatel odsouzen bez ohledu na jeho věk. Děti by se tak naučily nést zodpovědnost za své skutky. (zdroj: vlastní výzkum)

2. Cíl práce

2.1 Cíl práce

Cílem číslo 1 bylo zjistit na základě názorů odborníků z oblasti sociálně právní ochrany dětí a soudnictví ve věcech mládeže, zda by bylo vhodné snížení hranice trestní odpovědnosti, případně o kolik let snížit hranici trestní odpovědnosti.

Cílem číslo 2 bylo stanovit a charakterizovat možné zdravotně sociální důsledky případného snížení věkové hranice trestní odpovědnosti.

3. Metodika

3.1 Použitá metoda

Výzkum je veden metodou kvalitativní, jehož podstatou je rozhovor s odborníky z oblasti sociálně právní ochrany dětí a soudnictví ve věcech mládeže.

Kvalitativní výzkum je nenumerické šetření. Jeho cílem je porozumění. To pak vyžaduje vhléd do co největšího množství dimenzí daného problému. V kvalitativním výzkumu výběr proměnných není prováděn výzkumníkem. O redukci dat rozhodují zkoumané osoby. Výzkumník tedy vede respondentu k tomu, aby mu řekl co nejvíce o dané problematice a doufá, že zkoumaná osoba vybere vše, co je pro ni relevantní. „Přirozeným systémem“ tu je respondentova znalost, zkušenosti, jeho postoje a subjektivní pocity. Výzkumníkovou úlohou je pak nalézt významné struktury a s nimi dále pracovat. (Disman, 2002)

Rozhovor jako výzkumná metoda se od běžného rozhovoru odlišuje tím, že je dopředu připraven. Základem bylo kladení předem připravených, polouzavřených otázek. (Kraus, 2008) Výzkumných otázek bylo sedm. Z rozhovoru byl pořízen zvukový záznam pomocí diktafonu.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Kvalitativní výzkum probíhal v období od měsíce dubna do července roku 2009 ve třech krajích v České republice. Bližší specifikaci záměrně neuvádím z důvodu podmínky zachování anonymity respondentů. Výzkumný soubor obsahoval: soudce pro mládež, státního zástupce, advokáta, 6 pracovníků probační a mediační služby a 5 pracovníků orgánu sociálně právní ochrany dětí.

4. Výsledky

V této kapitole jsou doslovně citovány rozhovory, které autor s odborníky vedl. Pracovníci probační a mediační služby jsou značeni „probační a mediační služba 1,2,3,4,5,6“ a pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí jsou značeni obdobně „sociálně právní ochrana dětí 1,2,3,4,5“.

4.1 Soudce pro mládež

Kolik let pracujete v tomto oboru?

„Jako soudce pracuji od poloviny roku 2001, problematikou mladistvých se zabývám od konce roku 2003.“

Je podle Vás současná hranice trestní odpovědnosti odpovídající nebo by se měla změnit - snížit / zvýšit?

„Dle mého názoru je hranice trestní odpovědnosti odpovídající, na místě v žádném případě není její zvýšení. Mám však za to, že ani není třeba hranici snižovat. Pokud by tomu tak bylo a hranice by byla snížena o rok, s ohledem na posun v informovanost a vyspívání většiny dětí, zřejmě by v souhrnu žádné negativní dopady nenastaly.“

Jaká by byla podle Vás ideální hranice trestní odpovědnosti?

„S ohledem na to, že za ideální považuji stávající stav, je tento věk dle mého adekvátní, odpovídající vyspělosti dětí a právnímu vědomí.“

Jaké máte argumenty pro a proti snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Vzhledem k tomu, že se nepřikláním ani ke snížení, ani zvýšení hranice trestní odpovědnosti, těžko lze uvádět argumenty. Z praxe však mohu posoudit, že věková hranice 15 let vystihuje určitý předěl mezi „dětmi „(dítě mladší 15 let) a mladistvým.“

Jednak vychází z již ustálené letité praxe, jednak i způsob chápání, vyjadřování, náhledu těchto věkových skupin vystihuje (byť ne samozřejmě paušálně u všech dětí či mladistvých) určitou vývojovou změnu. Současná právní úprava rozlišuje i přístup odlišný k těmto osobám v případě spáchání protiprávního jednání, stejně tak i možnosti postihu.“

Jaké pozitivní a negativní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„V případě snížení hranice trestní odpovědnosti neshledávám pozitivní dopady pro dítě ani pro soudy. Co se týká negativních dopadů, v případě soudu by došlo k mírnému nárůstu agendy věcí mladistvých (v případě snížení o rok, pokud by došlo ke snížení hranice o větší časový úsek, adekvátně k tomu by byl nárůst agendy větší). Negativní dopad na děti mne nyní nenapadá. Je-li prostředí, ve kterém dítě žije, nevyhovující, narušené, je dopad na dítě negativní ať je věková hranice 15 či 14 let. Dítě v takovémto prostředí se stýká s nevhodnými osobami a většinou je pak na místě volit postup vytržení dítěte ze závadového prostředí za součinnosti orgánu sociálně právní ochrany dětí a mládeže. Pokud je mladistvý poprvé soudně projednáván, v minimálním počtu případů jsou ukládány nepodmíněná trestní opatření odnětí svobody, takže ani v tomto směru by nedocházelo k negativnímu působení. Pokud mladistvý nedosahuje takové rozumové či mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat nebezpečnost jednání pro společnost či toto jednání ovládat, i současná právní úprava umožňuje postup vůči této osobě jako v případě dětí mladších 15 let. V případě diskusí ohledně věkové hranice trestní odpovědnosti bylo dáváno v úvahu větší ohrožení dětí v oblasti sexuálních deliktů, mám však za to, že ani v tomto směru by nárůst negativních poznatků nebyl markantní. Z praxe (u okresního soudu) se setkávám pouze s ojedinělými případy.“

4.2 Státní zástupce

Kolik let pracujete v tomto oboru?

„Trestnou činností mládeže se zabývám jako specialista od roku 2003.“

Je podle Vás současná hranice trestní odpovědnosti odpovídající nebo by se měla změnit - snížit / zvýšit?

„Uvažujeme-li o stále ještě platné hranici 15 let, je tato odpovídající.“

Jaká by byla podle Vás ideální hranice trestní odpovědnosti?

„Ideální hranice trestní odpovědnosti je v podstatě ta současná, neboť vychází z dlouholetých zkušeností s trestnou činností mládeže, včetně přihlédnutí k mentální vyspělosti dětí v průměru. Každé dítě je jiné, jinak vyspělé po rozumové stránce, úplně ideální by proto byla možnost stanovovat hranici trestní odpovědnosti individuálně.“

Jaké máte argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti?

„V podstatě argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti nemám. Ze zkušenosti se mi nejeví, že by snížení o 1 rok na 14 let cokoliv řešilo, neboť trestnou činnost páchají i děti mladší, v průměru již od 11 let. Rozhodně nelze říci, že dovršením 14. roku najednou děti páchají trestnou činnost více, spíše postupně začínají ještě v mladším věku a postupně se již jen „zdokonalují“.“

Jaké máte argumenty proti snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Hranice 15 let je stanovena s ohledem na názory odborníků na dětskou psychologii a psychiatrii.“

Jaké pozitivní a negativní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Z tohoto hlediska vzhledem k mému oboru nemůžu zaujmout stanovisko, jen čistě osobní názor: není vůbec důvod, proč by se snížením hranice trestní odpovědnosti měla snižovat hranice věku stanovená jinými právními předpisy pro jiné životní situace, když např. zákoník práce se co do věkové hranice možnosti být zaměstnán neměnil (tudiž dítě starší 14 let by stále nemohlo pracovat). Stejně jako trestní odpovědnost i jiné životní situace souvisí s rozumovou vyspělostí dětí brát na sebe povinnosti a chápat, že je mají, mít odpovědnost za svůj život a své chování, což samozřejmě s nižším věkem je méně pravděpodobné (byť někteří to nepochopí ani jako dospělí, ale to už je otázka jiná).“

4.3 Advokát

Kolik let pracujete v tomto oboru?

„Třetím rokem v advokacii.“

Je podle Vás současná hranice trestní odpovědnosti odpovídající nebo by se měla změnit - snížit / zvýšit?

„Pokud za současnou hranici trestní odpovědnosti považujeme věk 15 let, tak se domnívám, že změna spočívající ve snížení hranice je velmi potřebná.“

Jaká by byla podle Vás ideální hranice trestní odpovědnosti?

„Za současného stavu společnosti se domnívám, že hranice 14 let je optimální. Osobně bych neodmítal ani úvahy o snížení ještě radikálnější. Zde samozřejmě nyní vést pouze diskusi a k případnému radikálnímu snížení přistoupit až po nabrání

zkušeností se snížením na 14 let. Ona sama hranice není stěžejní...nej důležitější je celé nastavení systému. Již nyní existuje ve věcech soudnictví nad mládeží řada možností řešení provinění. Trestní opatření jsou až krajním řešením. Vždy je nutný citlivý přístup soudce. Z tohoto pohledu je pak v podstatě jedno, jak starý člověk před soudcem stane. Soudce má dostatek prostředků posoudit konkrétní osobu a konkrétní okolnosti věci. Nemyslím si, že je prospěšné užívat jakousi všeobecnou amnestii danou objektivním věkem pachatele. Někteří lidé jsou schopni dostatečně ovládnout své jednání a rozpoznat jeho následky již i ve dvanácti letech, jiní toho nejsou schopni ani v osmnácti.“

Jaké máte argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Společnost se vyvíjí a i zarytý odpůrce snížení věkové hranice musí uznat, že dnešní děti jsou daleko vyspělejší (po všech stránkách) než minulé generace. A stát-společnost by na to měla reagovat.

Rovněž roste agresivita společnosti a dravost (mnohdy zcela nezdravá) jednotlivců. Tedy dnešní děti jsou schopny činů, kterých by se dříve zdaleka neodhodlaly.

Jak jsem již zmínil, tak jakékoliv pevné hranice (zde hranice všeobecné amnestie) nejsou moc prospěšné. Řada dětí si je vědoma, že ať dělají, co dělají, (včetně násilných činů), tak jsou takřka nepostižitelné. Tohle vědomí nedotknutelnosti je pro ně velmi posilující. Nehledě na možnosti zneužití ze strany dospělých. Jistě nejsem první, kdo na vlastní oči viděl, jak rodiče záměrně posílají krást své děti mladší 15 let. Z médií se mi donesly i zprávy, že nezůstává o „pouhých“ krádežích, ale že jde někdy i o násilné trestné činy.

Zde bych ještě zdůraznil roli rodičů. Stávající úprava je naprosto nedostatečná. Jsem pro radikální posílení odpovědnosti rodičů za činy svých dětí, a to i v trestní rovině. Kriminalita dětí a mladistvých vzniká především z důvodu špatné výchovy, a kdo jiný má za výchovu dětí a mladistvých odpovídat, než jejich rodiče.“

Jaké máte argumenty proti snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Já osobně v podstatě žádné. Za situace, kdy budou zachovány (popř. ještě rozšířeny) pravomoci soudce k individuálnímu posuzování osoby a okolností věci, nevidím ve snížení hranice žádné nebezpečí.

Obecně se hovoří o nutnosti prevence namísto represe. Myslím si však, že snížení věkové hranice prevenci nikterak nevyklučuje. Dělejme obojí.“

Jaké pozitivní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Doufám, ale jsem o tom i přesvědčen, že přinese snížení kriminality dětí a mladistvých. Velmi věřím i v preventivní účinek, kdy řada pachatelů přijde o statut nedotknutelnosti. Samozřejmě snížení hranice není všelék, ale dle mého názoru pomůže. Myslím si, že při citlivém přístupu soudců (soudci v daném oboru jsou řádně školeni a vybírání) nedojde ani k žádným excesům. Soudce odborník vždy rozpozná, zda jde o pachatele, který spáchal provinění z hlouposti (či nedostatečné vyzrálosti) a jinak bude slušným člověkem. Či notorického zlodějíčka, šikanátora a násilníka, který, jak se lidově říká „zraje pro kriminál“.“

Jaké negativní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Možná jsem velký pesimista, ale rodiče podobní těm, o kterých jsem se již zmínil, budou posílat krást (ne-li hůře) děti pod 14 let věku. Zde bych si dovolil malou poznámku k nebezpečí pevné objektivní hranice. Dříve bylo velmi diskutováno v souvislosti s drogovou problematikou ono ustanovení zákona „množství větší než malé“. Lidé se chytali za hlavu, jaká je to hloupost. Ovšem zcela opomněli praktický rozměr. Když zákon uvede hranici např. jednoho gramu drogy, tak všichni dealeři budou u sebe nosit jen 0,95 gramu a postihu se vyhnou. Zde je vidět nebezpečí pevných hranic. Samozřejmě bych nechtěl sklouznout do řešení trestního práva skrze čistě materiální přístup (oproti dnešnímu formálně materiálnímu).“

4.4 Probační a mediační služba

4.4.1 Probační a mediační služba 1

Kolik let pracujete v tomto oboru?

„10 let.“

Je podle Vás současná hranice trestní odpovědnosti odpovídající nebo by se měla změnit - snížit / zvýšit?

„Podle mě je odpovídající.“

Jaká by byla podle Vás ideální hranice trestní odpovědnosti?

„Současná hranice trestní odpovědnosti.“

Jaké máte argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Nesouhlasím se snížením hranice trestní odpovědnosti.“

Jaké máte argumenty proti snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Myslím si, že i kdyby se tato hranice snížila, tak se prakticky nic nezmění. Argumenty politiků směřují k nejdůležitější trestné činnosti, tzn. případy vražd a podobné kauzy, kterých je v porovnání s celkovou kriminalitou zanedbatelné procento. A tyto individuální případy se i v současnosti dají řešit ochrannou výchovou u nezletilců. Současné soudnictví nad mládeží se týká věkové kategorie od nula do osmnácti let. Není pravda, že by byly postižitelné děti až od patnácti let. A kladu si otázku, co by bylo dobrého na tom, že by čtrnáctileté děti byly stíhané za všechny

skutky, které jsou popsány v trestním zákoně jako je krádež, výtržnictví a podobně. Nemyslím si, že by to přispělo k eliminaci trestné činnosti u mladistvých.“

Jaké pozitivní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Myslím si, že snížení hranice trestní odpovědnosti nepřinese žádná pozitiva.“

Jaké negativní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Neshledávám v tom nic jiného, než navýšení agendy pro všechny možné úřady – justici, hlavně pro policii náročnější práci.“

4.4.2 Probační a mediační služba 2

Kolik let pracujete v tomto oboru?

„2 roky.“

Je podle Vás současná hranice trestní odpovědnosti odpovídající nebo by se měla změnit - snížit / zvýšit?

„Podle mého názoru je hranice trestní odpovědnosti odpovídající.“

Jaká by byla podle Vás ideální hranice trestní odpovědnosti?

„Stávající, tedy 15 let.“

Jaké máte argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Pro snížení hranice trestní odpovědnosti nemám žádné argumenty. Souhlasím s její stávající výší.“

Jaké máte argumenty proti snížení hranice trestní odpovědnosti?

„V praxi se používají dle §93 zákona č. 218/ 2003 O soudnictví ve věcech mládeže Opatření u dětí mladších 15-ti let. Jedná se o dohled probačního úředníka, program ve středisku výchovné péče nebo uložení ochranné výchovy. S dětmi jakéhokoliv věku se tedy výchovně pracuje.“

Jaké pozitivní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Pozitivní dopad bych viděla pouze v případě pachatelů – recidivistů. Těch je však malé procento.“

Jaké negativní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Dětská kriminalita je ovlivněna mnoha faktory. Jistě má svůj nemalý podíl rodina, škola, televize, parta. Obecně celá společnost. Proč by děti měly doplatit například za pochybnou výchovu svých rodičů? Nemyslím si, že dětská věznice je řešením. Dítě by se hlavně mělo vychovávat, ne trestat. Také bude od okolí stigmatizováno.“

4.4.3 Probační a mediační služba 3

Kolik let pracujete v tomto oboru?

„V oboru pracuji 6 let.“

Je podle Vás současná hranice trestní odpovědnosti odpovídající nebo by se měla změnit - snížit / zvýšit?

„Podle mého názoru je odpovídající.“

Jaká by byla podle Vás ideální hranice trestní odpovědnosti?

„15 let“

Jaké máte argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti?

„V případě snížení hranice trestní odpovědnosti by bylo nutné odlišit trestné činy při kterých by byla zachována hranice 15ti let.“

Jaké máte argumenty proti snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Hranice 15 let je určena odborníky z oblasti psychiatrie a má dlouholetou tradici v naší zemi (již od roku 1950). Také si nemyslím, že samotné snížení hranice trestní odpovědnosti vyřeší problém kriminality.“

Jaké pozitivní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Nevidím žádné pozitivní dopady.“

Jaké negativní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„ Snížení nebo ponechání trestní odpovědnosti nebude řešit daný problém. Problémem je často rodina, blízké sociální prostředí, způsob výchovy, vzor, ke kterému děti vzhlížejí. V současné době nejsou při výchově často stanovena pravidla, které děti potřebují, protože jim dávají jistotu. Rodiče se dětem nedostatečně věnují, dávají negativní příklad. Častou otázkou je materiální zabezpečení na úkor komunikace a trávení volného času. Děti kopírují model rodiny, ve které vyrůstají. Otázkou je i vzrůstající počet neúplných nebo nefungujících rodin. “

4.4.4 Probační a mediační služba 4

Kolik let pracujete v tomto oboru?

„1,5 probace, 16 let sociální práce.“

Je podle Vás současná hranice trestní odpovědnosti odpovídající nebo by se měla změnit - snížit / zvýšit?

„Dle mého názoru je odpovídající.“

Jaká by byla podle Vás ideální hranice trestní odpovědnosti?

„15 let.“

Jaké máte argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Nemám žádné argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti. Mám za to, že stávající hranice je dostačující.“

Jaké máte argumenty proti snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Současná právní úprava umožňuje řešit děti, které se dopustily činu jinak trestného (zákon o soudnictví ve věcech mládeže, ale také zákon o sociálně-právní ochraně a o rodině – v rámci toho lze řešit také osoby odpovědné za výchovu dětí). Jde o to, tyto nástroje využívat, neschovávat se za dětská a rodičovská práva - jasně dát najevo - to je špatně.“

Jaké pozitivní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Žádné pozitivní dopady ve snížení hranice trestní odpovědnosti neshledávám.“

Jaké negativní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Dítě si přirozeně zvykne na systém, naučí se v něm chodit, rodině vezmeme zbytek její výchovné funkce, ale v podstatě ji nic moc nenabídneme. Vynaložíme náklady na výstavbu školských zařízení, kde se bude odpykávat speciální výkon trestu. A v neposlední řadě bude docházet ke stigmatizaci dětí.“

4.4.5 Probační a mediační služba 5

Kolik let pracujete v tomto oboru?

„V oboru pracuji 5 let.“

Je podle Vás současná hranice trestní odpovědnosti odpovídající nebo by se měla změnit - snížit / zvýšit?

„Podle mého názoru je odpovídající.“

Jaká by byla podle Vás ideální hranice trestní odpovědnosti?

„15 let.“

Jaké máte argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Opravdu mě nenapadají žádné argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti.“

Jaké máte argumenty proti snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Vzhledem k tomu, že máme nástroje (zejména dle zákona č. 218/2003 Sb., O soudnictví ve věcech mládeže - § 93 dohled probačního úředníka, program ve středisku výchovné péče, ochranná výchova), které jsou určeny na řešení činů jinak trestných u dětí mladších patnácti let, neshledávám ve snížení hranice trestní odpovědnosti adekvátní řešení.“

Jaké pozitivní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Nemyslím si, že by mělo snížení hranice trestní odpovědnosti převahu pozitivních dopadů. Snad jen u recidivistů by byl prolomen statut beztrestnosti. Těch je ale velmi nízké procento.“

Jaké negativní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Nejen dítě, ale i jeho celá rodina, by byla podle mého názoru společností stigmatizována. Také si myslím, že není nejlepším řešením, „zavřít“ děti do specializovaných ústavů. Prvotním řešením by měla být výchovná funkce rodiny a jejího

blízkého okolí. Dítě ve věku čtrnácti let nemá ukončeno duševní vývoj. Je citlivé a různě přizpůsobivé na různé situace. Také si myslím, že pokud bude umístěno v nějakém specializovaném ústavu s dalšími dětmi, že se spíše přiučí od ostatních, jak být chytřejší, zručnější, důmyslnější. A to jistě není dobré.“

4.4.6 Probační a mediační služba 6

Kolik let pracujete v tomto oboru?

„1/2 roku.“

Je podle Vás současná hranice trestní odpovědnosti odpovídající nebo by se měla změnit - snížit / zvýšit?

„Ano, myslím si, že je odpovídající a neměla by se měnit.“

Jaká by byla podle Vás ideální hranice trestní odpovědnosti?

„Domnívám se, že současná hranice trestní odpovědnosti je optimální.“

Jaké máte argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Velmi málo argumentů – myslím si, že dítě do 15 let není natolik vyspělé, aby bylo schopno uvědomovat si, co je trestné a co nikoli, uvědomovat si následky svého jednání, ale výjimky samozřejmě existují.“

Jaké máte argumenty proti snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Jak už jsem zmínila v předchozí odpovědi, domnívám se, že dítě do 15 let není natolik vyspělé, aby si uvědomovalo následky svého jednání. Myslím si, že projednávání věci před soudem, záznam v rejstříku trestů atd. zbytečně dítě poznamená v jeho budoucím životě – tím však netvrdím, že není potřeba výchovného působení.“

Jaké pozitivní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Napadá mě snad jen z hlediska společnosti – větší pocit ochrany, při vědomí, že za spáchaný trestný čin bude pachatel odsouzen bez ohledu na jeho věk.“

Jaké negativní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Podle mého názoru může docházet k stigmatizaci mladých pachatelů, což samozřejmě poznamená jejich budoucí život – rizika recidivy.“

4.5 Sociálně právní ochrana dětí

4.5.1 Sociálně právní ochrana dětí 1

Kolik let pracujete v tomto oboru?

„V oboru sociálních věcí pracuji 3 roky.“

Je podle Vás současná hranice trestní odpovědnosti odpovídající nebo by se měla změnit - snížit / zvýšit?

„Domnívám se, že současná hranice trestní odpovědnosti je odpovídající.“

Jaká by byla podle Vás ideální hranice trestní odpovědnosti?

„Ta současná, tedy 15 let.“

Jaké máte argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Nemám žádné argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti. Jsem spokojená se stávající právní úpravou.“

Jaké máte argumenty proti snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Myslím si, že snížení hranice trestní odpovědnosti v podstatě není řešením. Problematika dětské kriminality je velmi široká. Každé dítě je jiné. Některé pochází z nefunkční rodiny, jiné si najde závadovou partu. Další má například problém se šikanou ve škole, který řeší záškoláctvím nebo agresivitou na spolužácích. U těchto dětí je třeba především důležité výchovné působení. Udělat si na ně čas, projevit jim důvěru, odhalit jejich problémy a snažit se je vhodně nasměrovat a motivovat ke změně. Samozřejmě je to jiné u dětí, které si jsou vědomé, že dělají něco špatně a ví, že jim to projde. Takových dětí ale není mnoho. Podle zákonné normy máme ale určité prostředky právě na tyto situace. Především podle zákona č. 218/ 2003 Sb. - § 93 Opatření u dětí mladších patnácti let můžeme použít: dohled probačního úředníka, zařazení do programu ve středisku výchovné péče či ochrannou výchovu. Také dle zákona o sociálně- právní ochraně dětí můžeme řešit osoby odpovědné za výchovu dětí.“

Jaké pozitivní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Pozitivum ve snížení hranice trestní odpovědnosti nevidím.“

Jaké negativní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Domnívám se, že ačkoliv děti v dnešní době dospívají rychleji, nejsou dle mého názoru před patnáctým rokem schopné nést odpovědnost za své činy. Jejich vývoj není dokončený. Na jejich psychice by se mohl neblaze podepsat výsledek u policie, soudní

proces před senátem pro mládež... Také si myslím, že by ve specializovaném ústavu pro děti mohly být vystavené šikaně či jiným formám násilí. Také nevidím jako spravedlivé, aby děti nesly v takto nízkém věku odpovědnost za své činy. V některých případech děti pouze kopírují normy ze své rodiny. Jde tedy o selhání více faktorů. Rozhodně to není vina pouze dětí. Jistě má svůj podíl kromě rodiny a výchovy i škola, parta, prostředí... Je třeba proto spíše výchovně působit než trestat.

4.5.2 Sociálně právní ochrana dětí 2

Kolik let pracujete v tomto oboru?

„5 let.“

Je podle Vás současná hranice trestní odpovědnosti odpovídající nebo by se měla změnit – snížit/zvýšit?

„Je odpovídající.“

Jaká by byla podle Vás ideální hranice trestní odpovědnosti?

„Domnívám se, že hranice trestní odpovědnosti by byla ideální taková jaká je tj. 15 let.“

Jaké máte argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Nesouhlasím se snížením.“

Jaké máte argumenty proti snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Ovlivnilo by to řadu jiných věcí, musely by se změnit i jiné zákony – výdej OP atd., negativně vnímám i to, že by se snížením věková hranice nahrávalo i pedofilům

apod.. Navíc před soud se mohou dostat i děti mladší 15ti let – dle zákona 218/2003 Sb., takže snížení nepovažuji za dobrý nápad.“

Jaké pozitivní dopady bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Žádné velké pozitivum v tom nevidím. Uvědomuji si, že agresivita dětí, jejich trestná činnost je čím dál brutálnější a společnost toto vnímá a žádá „potrestání“ těchto dětí, ale možnosti potrestání budou vždy okleštěné a je jedno zda se jedná o 15tileté či 14tileté dítě, ten rok zase tak velký rozdíl není.“

Jaké negativní dopady bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Opět musím opakovat, že případné snížení věkové hranice trestní odpovědnosti by mohlo nahrávat pedofilům.“

4.5.3 Sociálně právní ochrana dětí 3

Kolik let pracujete v tomto oboru?

„Od roku 1993.“

Je podle Vás současná hranice trestní odpovědnosti odpovídající nebo by se měla změnit - snížit / zvýšit?

„V podstatě souhlasím se zachováním stávající věkové hranice trestní odpovědnosti.“

Jaká by byla podle Vás ideální hranice trestní odpovědnosti?

„U závažných nebo opakujících se trestných činů snížit, jinak by mohla zůstat stejná. Je otázkou, zda by to bylo akceptovatelné pro naše zákonodárce.“

Jaké máte argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Podle zákona jsou nastaveny určitá pravidla (zákon č. 218/2003 Sb.- zákon o soudnictví ve věcech mládeže), zde je to jasně dané a od toho se pro nás odvíjí vše ostatní. Jiný postup v trestní věci proti mladistvému a nezletilému není možný. Není to až tak o věku pachatele, je to o možnostech, které k jeho „nápravě“ máme. Kdyby byla více rozpracována možnost „potrestání“ nezletilých (mám na mysli především nezletilé, kteří páchají opakovanou a rozsáhlou trestnou činností), tak by se hranice trestní odpovědnosti nemusela měnit. Narážím hlavně na § 93, odst.1. - dohled probačního úředníka, program ve středisku výchovné péče, ochranná výchova. Problém vidím v tom, že soud pro mládež smí uložit pouze tato tři opatření. Pokud dítě uteče ze zařízení určeného pro výkon ochranné výchovy, je to bráno jako maření výkonu úředního rozhodnutí. Celá věc se ale pro nedostatek věku zastaví. Zařazení do programu ve středisku výchovné péče také v praxi moc nefunguje. Dítě je zde zařazeno se souhlasem rodičů a pokud do zařízení přestane docházet, nenásleduje za to absolutně žádná sankce.“

Jaké máte argumenty proti snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Každé dítě je jiné. Proč bychom měli snižovat hranici trestní odpovědnosti například kvůli dětem, které se chytanou závadové party? Domnívám se, že u takových dětí má dostačující vliv převýchova. U nás na SPOD probíhají každý týden pro děti i jejich rodiče například motivační pohovory s paní psychologkou.“

Jaké pozitivní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Pozitivní dopad vidím pouze u recidivistů, kteří by tak přišli o pocit beztrestnosti.“

Jaké negativní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Zásadní je rozdíl přístupu k dětem, které páchají trestnou činnost jako nezletilí a jako mladiství – viz zákon 218/2003 Sb. Pokud snížíme hranici trestní odpovědnosti, zvýší se počet klientů, kteří spadnou do toho nynějšího režimu mladistvých -zde se pak jedná o výsledky na policii, spolupráce s SPOD a PMS, ustanovení obhájce, soudní řízení před senátem pro mladistvé.“

4.5.4 Sociálně právní ochrana dětí 4

Kolik let pracujete v tomto oboru?

„2 roky.“

Je podle Vás současná hranice trestní odpovědnosti odpovídající nebo by se měla změnit - snížit / zvýšit?

„Podle mého názoru je odpovídající.“

Jaká by byla podle Vás ideální hranice trestní odpovědnosti?

„15 let.“

Jaké máte argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Nemám žádné argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti.“

Jaké máte argumenty proti snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Myslím si, že děti nejsou před patnáctým rokem schopné řádně rozpoznat, že udělaly něco špatného. Navíc má na jejich výchovu velký vliv rodina, která je mnohdy nefunkční či neúplná. Děti neznají své hranice, protože jim je rodiče neurčili. Domnívám se tedy, že snížení hranice trestní odpovědnosti tuto problematiku nevyřeší.“

Jaké pozitivní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Pokud by se hranice trestní odpovědnosti snížila, nevidím v tom žádná pozitiva.“

Jaké negativní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Je třeba změnit přístup rodiny a nejbližšího okolí k dítěti. Řešením nejsou represivní postupy orgánů činných v trestním řízení ani odborníků ze soudnictví ve věcech mládeže.“

4.5.5 Sociálně právní ochrana dětí 5

Kolik let pracujete v tomto oboru?

„V sociální sféře pracuji 5 let.“

Je podle Vás současná hranice trestní odpovědnosti odpovídající nebo by se měla změnit - snížit / zvýšit?

„Myslím si, že by se hranice trestní odpovědnosti měla snížit na 14 let.“

Jaká by byla podle Vás ideální hranice trestní odpovědnosti?

„14 let.“

Jaké máte argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Myslím si, že v dnešní době jsou děti mnohem vyspělejší, než dříve. Většina z nich si velmi dobře uvědomuje, že páchá nezákonné skutky. Mají pocit nedotknutelnosti. U recidivistů by bylo jistě snížení hranice trestní odpovědnosti na místě. U prvopachatelů dle § 307 Trestního řádu - podmíněné zastavení trestního stíhání - je používán takzvaný odklon v trestním řízení. Podmíněné zastavení trestního stíhání lze použít u takových trestných činů (u mladistvých provinění), na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Trestní stíhání může podmíněně zastavit soud nebo v přípravném řízení i státní zástupce na základě souhlasu obviněného. Podmínkou je doznání obviněného k provinění. Pokud byla činem způsobena škoda, tak ji obviněný nahradí nebo uzavře s poškozeným dohodu či učiní kroky k náhradě. Podmíněně zastavit trestní stíhání je možné jen za předpokladu, že vzhledem k osobě pachatele, jeho dosavadnímu životu a okolnostem případu je takové rozhodnutí dostačující. O podmíněném zastavení trestního stíhání se vydává usnesení, ve kterém je stanovena zkušební doba až 1 rok. V průběhu píše PMS a my (SPOD) zprávy k soudu. Pokud se obviněný v průběhu zkušební doby choval v souladu se stanovenými podmínkami a omezeními, osvědčil se. Nemá tedy záznam v trestním rejstříku. Není tedy pravda, že by byl po absolvování tohoto odklonu znevýhodněn na trhu práce či měl nějaké stigma. Myslím si, že kdo se chce napravit, tomu se to podaří. Kdo ne, měl by za to nést plně odpovědnost.“

Jaké máte argumenty proti snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Nemám žádné argumenty proti snížení hranice trestní odpovědnosti.“

Jaké pozitivní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„Děti přijdou o pocit beztrestnosti. Už nebudou moci spoléhat na to, že se jim nic nestane. Naučí se tedy zodpovědnosti za své skutky. Trochu s nadsázkou se tedy domnívám, že by mohlo dojít k poklesu kriminality mládeže.“

Jaké negativní dopady (zdravotní, sociální) bude mít podle Vašeho názoru případné snížení hranice trestní odpovědnosti?

„V některých zemích Evropy je hranice trestní odpovědnosti již delší dobu snížena. Já osobně v tom nějaký extrémní problém nevidím. Samozřejmě, že vzroste nárůst agendy pro nás (SPOD) a pro oblast soudnictví ve věcech mládeže. Pokud ale dojde ke kýženému efektu snížení kriminality mládeže, tak pozitiva tohoto rozhodnutí předčí veškerá diskutovaná negativa (podmínky pro pedofilii, vydávání občanských průkazů...)“

5. Diskuse

Diskuse k otázce č. 1

V první otázce respondenti uváděli, jak dlouho pracují v soudnictví ve věcech mládeže či v sociálně právní ochraně dětí. Zaměstnankyně s nejkratší dobou trvání pracovního poměru se zabývá na pozici pracovníka probační a mediační služby šest měsíců. I přes takto krátký pracovní poměr se domnívám, že získané odpovědi mají dobrou vypovídající hodnotu. Dva pracovníci udávají dobu pracovního poměru 2 roky, dva pracovníci 3 roky, tři pracovníci 5 let, tři pracovníci 6 let, jeden pracovník 10 let a poslední dva pracovníci 16 let.

Diskuse k otázce č. 2

Druhá otázka se týkala současné věkové hranice trestní odpovědnosti, zda by se měla změnit – snížit či zvýšit. Jedenáct respondentů odpovědělo, že považují současnou hranici trestní odpovědnosti za odpovídající. Jedna pracovnice sociálně právní ochrany dětí v podstatě souhlasila se zachováním hranice trestní odpovědnosti na patnáct let. Přičemž zmínila, že pokud by byla více rozpracovaná možnost „potrestání“ nezletilých (§ 93 zákona č. 218/2003), hranice trestní odpovědnosti by se nemusela měnit. Jedna pracovnice sociálně právní ochrany dětí je pro snížení hranice trestní odpovědnosti na čtrnáct let. Stejný názor zastává i advokát, který by se nebál i radikálnějšího snížení této hranice.

Diskuse k otázce č. 3

Ve třetí otázce měli respondenti odpovědět, jaká hranice trestní odpovědnosti by byla podle jejich názoru ideální. Deset respondentů odpovědělo, že považují stávající hranici trestní odpovědnosti za ideální. Podle státního zástupce by byla úplně ideální možnost stanovovat hranici trestní odpovědnosti individuálně. Jedna pracovnice sociálně právní ochrany dětí by byla pro snížení hranice trestní odpovědnosti pouze u závažných či opakujících se trestných činů. Jinak by hranice trestní odpovědnosti mohla

zůstat stejná. Dva respondenti považují za ideální hranici trestní odpovědnosti čtrnáct let.

Diskuse k otázce č. 4

Otázka čtvrtá se zabývala argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti. Vzhledem k tomu, že většina respondentů souhlasí se stávající hranicí trestní odpovědnosti, nemá tedy pro snížení této hranice žádné argumenty. Jedna pracovnice sociálně právní ochrany dětí uvedla, že by bylo nutné odlišit trestné činy, při kterých by byla zachována hranice patnácti let. Advokát argumentoval tím, že dnešní děti jsou daleko vyspělejší než dříve. Stát by tedy na to měl tedy adekvátně reagovat.

Za posledních sto let se ve všech rozvinutých evropských a amerických zemích urychlil nástup dospívání a urychlil se i celkový růst. Otázka, zda sekulární akcelerace tělesného vývoje přinesla s sebou také urychlení nástupu duševního vývoje, nebývá ale zodpovězena jednoznačně. Podle prvního je somatická akcelerace provázána opožděním psychického vývoje, podle druhého je urychlení v obou oblastech paralelní. Většina studií nasvědčuje spíše druhému názoru. (Langmeier, Krejčířová, 1998)

Rovněž zmiňoval růst agresivity a dravosti dětí. S tímto tvrzením se shodují i Jihočeští kriminalisté. (Pelíšek, 2003) Také si je řada dětí vědoma, že jsou takřka nepostižitelné. (Pelíšek, 2005) Vědomí nedotknutelnosti je tedy pro ně velmi posilující. Advokát je dále pro posílení rodičovské odpovědnosti za činy svých dětí v trestní rovině.

Další pracovnice sociálně právní ochrany dětí se shoduje s názorem advokáta v tom, že děti jsou vyspělejší a velmi dobře si uvědomují páčání nezákonných skutků. Také zmínila § 307 Trestního řádu, což je podmíněné zastavení trestního stíhání. (více viz 1.2.7.4.3.2 Zvláštní způsoby řízení) Dále pracovnice uvádí, že po absolvování tohoto odklonu mladistvý nemá záznam v trestním rejstříku. Není tedy nijak znevýhodněn na trhu práce či ve společnosti. Proto se domnívá, že pokud se mladistvý napravit chce, existují nástroje, které to umožní. Pokud se napravit nechce, měl by nést odpovědnost za své činy.

Jiná pracovnice sociálně právní ochrany dětí se domnívá, že pokud by byla více rozpracovaná možnost „potrestání“ nezletilých, tak by se hranice trestní odpovědnosti nemusela měnit. Jedná se o § 93 – dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, ochranná výchova. Problém vidí zejména v realizaci těchto opatření. Pokud například dítě uteče ze zařízení určeného pro výkon ochranné výchovy, je to bráno jako maření výkonu úředního rozhodnutí. Celá věc se ale pro nedostatek věku zastaví. Se zařazením dítěte do programu ve středisku výchovné péče také není moc spokojená. Pokud dítě do střediska výchovné péče přestane docházet, nenásleduje za to žádná sankce.

Na základě zjištěných údajů se též domnívám, že by bylo velmi vhodné doplnit dikci v § 93 zákona č. 218/2003 Sb. o postih za nedodržení podmínek, která ukládají tato opatření.

Diskuse k otázce č. 5

Otázka pátá se zabývala argumenty proti snížení hranice trestní odpovědnosti. Respondenti kladli důraz na to, že hranice 15 let je stanovená s ohledem na názory odborníků na dětskou psychologii a psychiatrii. Vychází taktéž z ustálené letité praxe v naší zemi. Dalším opakujícím se argumentem bylo, že se výchovně pracuje i s dětmi mladšími patnácti let. Není tedy pravda, že by děti byly postižitelné až od patnácti let. Existují již zmiňované nástroje, (§ 93 zákona č. 218/2003 o soudnictví ve věcech mládeže) které řeší děti mladší patnácti let. Podle zákona o rodině lze také řešit osoby odpovědné za výchovu dětí. Podle respondentů je tedy velmi důležité výchovné působení a motivace klienta ke změně.

Jako vhodné se tedy jeví využití alternativních postihů, které nevystavují pachatele negativním vlivům vězení, neomezují jeho svobodu, nepřetrhávají rodinné, pracovní a společenské vztahy. Umožňují delikventovi projevit snahu po nápravě a nahradit škodu poškozenému. (Jedlička, 2004)

Dva respondenti zmiňují, že dítě mladší patnácti let není natolik vyspělé, aby si uvědomovalo následky svého jednání. Dále jedna pracovnice sociálně právní ochrany

děti uvádí, že na výchovu dětí má velký vliv rodina. Děti neznají své hranice, protože jim je rodiče neurčili. Domnívá se tedy, že snížení hranice trestní odpovědnosti tuto problematiku nevyřeší.

Advokát a jedna pracovnice sociálně právní ochrany dětí nevidí ve snížení hranice trestní odpovědnosti žádné velké nebezpečí.

Diskuse k otázce č. 6

Otázka šestá byla zaměřena na pozitivní dopady snížení hranice trestní odpovědnosti. Šest respondentů nevidí ve snížení hranice trestní odpovědnosti pozitivum. Státní zástupce jen podotýká, že není vůbec důvod, proč by se snížením hranice trestní odpovědnosti měla snižovat hranice věku stanovená jinými právními předpisy pro jiné životní situace. Uvádí příklad zákoníku práce. Ten by se co do věkové hranice možnosti být zaměstnán vůbec neměnil.

Dva respondenti se domnívají, že snížení hranice trestní odpovědnosti by mohlo přinést snížení kriminality dětí a mladistvých. Řada pachatelů by také přišla o pocit beztrestnosti. Tím by byl posílen i preventivní účinek. Také pro společnost by eventuelně snížení hranice trestní odpovědnosti znamenalo větší pocit ochrany, při vědomí, že za spáchaný trestný čin bude pachatel odsouzen bez ohledu na jeho věk. Děti by se tak naučily nést zodpovědnost za své skutky. V případě pachatelů – recidivistů by tak viděli pozitivní dopad tři respondenti.

Diskuse k otázce č. 7

Poslední otázka byla zaměřena na negativní dopady snížení hranice trestní odpovědnosti. Státní zástupce se domnívá, že mít odpovědnost za svůj život a chování je s nižším věkem méně pravděpodobné. Tři respondenti se shodují, že dojde k navýšení agendy všech institucí, které se zabývají danou problematikou. Advokát vidí problém v tom, že někteří rodiče budou posílat krást děti mladší čtrnácti let.

Jedna z pracovnic probační a mediační služby se domnívá, že snížení ani ponechání trestní odpovědnosti nebude řešit daný problém. Problémem je často rodina a blízké sociální prostředí dítěte. V současné době nejsou při výchově často stanovena

pravidla, která děti potřebují, protože jim dodávají jistotu. Rodiče se dětem nedostatečně věnují a dávají jim negativní příklad. Děti kopírují model rodiny, ve které vyrůstají. Problémem je i vzrůstající počet neúplných či nefunkčních rodin.

Další pracovnice probační a mediační služby vidí negativum v tom, že by bylo stigmatizováno nejen dítě, ale i jeho celá rodina. To samozřejmě poznamená jejich budoucí život. Dítě je ohroženo rizikem recidivy. Také si nemyslí, že by bylo nejlepším řešením „zavřít“ dítě do specializovaného ústavu. Domnívá se, že by se v takovém ústavu spíše od ostatních přiučilo, jak má být chytřejší a důmyslnější.

Jakmile se mladistvý pachatel vrátí po výkonu trestu z vězení na svobodu, pravděpodobnost, že se dál bude chovat kriminálně neklesne, ale vzroste. Vězení je tedy mimo všechnu pochybnost institucí, která sice aktuálním vězňům v kriminalitě brání, ale do budoucna podstatnou část z nich na další kriminalitu připravuje. Věznění pachatelů trestných činů je nejen neefektivní, ale i nákladné. (Matoušek, Kroftová, 2003)

Jedna z pracovnic sociálně právní ochrany dětí sdílí podobný názor na pobyt ve specializovaném ústavu. Myslí si, že by děti v ústavu mohly být vystavené šikaně či jiným druhům násilí. Také nevidí jako spravedlivé, aby děti nesly v takto nízkém věku odpovědnost za své činy. V některých případech děti pouze kopírují normy ze své rodiny. Ačkoliv v dnešní době děti dospívají rychleji, nejsou dle jejího názoru před patnáctým rokem schopné nést odpovědnost za své činy.

Pracovnice sociálně právní ochrany dětí zmínila zjednodušení podmínek pro páchaní pedofilie. Z rozhovoru se soudkyní pro mládež ale vyplynulo, že nárůst těchto trestných činů by nebyl markantní. V praxi u okresního soudu se setkává s těmito případy pouze ojediněle. Pachatelé těchto trestných činů si však vybírají mnohdy dítě ještě mladší, okolo desátého roku věku. Tudíž snížení hranice trestní odpovědnosti z patnáctého roku na rok čtrnáctý nemá příliš velký vliv.

Další pracovnice sociálně právní ochrany dětí zmiňuje úskalí zejména v tom, že pokud by došlo ke snížení hranice trestní odpovědnosti, tak se zvýší počet klientů, kteří budou zahrnuti do nynějšího režimu mladistvých. Zde se tedy jedná o výsledky na policii,

spolupráci se sociálně právní ochranou dětí a probační a mediační službou a soudní řízení před senátem pro mladistvé.

Zmiňované úskalí vystihuje tvrzení, že pravděpodobnost další trestné činnosti je větší u těch pachatelů, kteří i za méně závažnou trestnou činnost byli postaveni před soud, než u těch, jejichž trestný čin byl projednán mimosoudně, tedy narovnáním nebo jiným alternativním postupem. (Matoušek, 1996)

Kriminalita mládeže je ovlivňována mnoha faktory. Boj s ní je tedy velmi obtížný. Já osobně pevně věřím, že by snížení hranice trestní odpovědnosti alespoň mírně přispělo ke snížení kriminality. Je mi ale jasné, že ona hranice trestní odpovědnosti není všemocná. Domnívám se, že by snížení hranice trestní odpovědnosti u většiny dětí nemělo tak závažné zdravotně sociální dopady. Pokud by se jednalo o prvopachatele, jistě by u nich bylo řešení méně stigmatizující. Trest odnětí svobody je až krajním opatřením, ke kterému by vůbec nemuselo dojít.

Podle mého názoru by bylo velmi vhodné zlepšit navzájem spolupráci mezi rodinou, školou, sociálně právní ochranou dětí, probační a mediační službou, střediskem výchovné péče, diagnostickými ústavami a ústavami pro mládež, různými neziskovými organizacemi, policií, státními zástupci, soudci a dalšími odborníky, kteří pracují s mládeží. Snižování výskytu kriminality je běh na dlouhou trať. Pokud ale budeme bojovat každý zvlášť, nikdy nemůžeme vyhrát.

6. Závěr

Kriminalita mládeže je všude kolem nás. Je proto třeba zvolit účinné zbraně, abychom ji přemohli. Nebo abychom se o to alespoň systematicky pokoušeli. Oním prostředkem je zejména zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění. Zákon nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2004.

Práce byla zaměřena na historický vývoj trestně právní odpovědnosti mládeže a současnou právní úpravu. Dále zde byla uvedena věková hranice trestní odpovědnosti v České republice a v zahraničí. Práce se též zabývala příčinami a projevy kriminality mládeže.

Cílem číslo 1 bylo zjistit na základě názorů odborníků z oblasti sociálně právní ochrany dětí a soudnictví ve věcech mládeže, zda by bylo vhodné snížení hranice trestní odpovědnosti, případně o kolik let snížit hranici trestní odpovědnosti. Cílem číslo 2 bylo stanovit a charakterizovat možné zdravotně sociální důsledky případného snížení věkové hranice trestní odpovědnosti.

Domnívám se, že oba cíle této práce byly splněny. Z výzkumné části vyplývá, že převážná část oslovených odborníků souhlasí se stávající právní úpravou hranice trestní odpovědnosti. Předpokládám, že informace získané při rozhovorech s odborníky, jsou uceleným a přínosným příspěvkem do diskuze o zachování hranice trestní odpovědnosti.

Myslím si, že vhodným legislativním opatřením by bylo zejména širší rozpracování § 93 zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění. Jedná se o dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče a o ochrannou výchovu. Na problém mě upozornila jedna z pracovnic sociálně právní ochrany dětí. Ta shledala nedostatky v realizaci zmiňovaných opatření. Pokud například dítě uteče ze zařízení určeného pro výkon ochranné výchovy, je to bráno jako maření výkonu úředního rozhodnutí. Celá věc se ale pro nedostatek věku zastaví. Se zařazením dítěte do programu ve středisku výchovné péče také není pracovnice příliš

spokojená. Pokud dítě do střediska výchovné péče přestane docházet, nenásleduje za to žádná sankce.

Na základě zjištěných údajů se též domnívám, že by bylo velmi vhodné doplnit dikci v § 93 zákona č. 218/2003 Sb. o postih za nedodržení podmínek, která ukládají tato opatření.

7. Seznam použitých zdrojů

BUREŠOVÁ, G., ZIERHUTOVÁ, J. *Zdravotně sociální problematika dětství v evropském kontextu*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích - Zdravotně sociální fakulta, 2006. 115 s. ISBN 978-80-7040-946-6.

ČESKÁ RADA DĚTÍ A MLÁDEŽE. *Úmluva o právech dítěte* [online]. 1999 , 2009 [cit. 2009-05-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.crdm.adam.cz/publikace/umluva/umluva.htm>>.

Č.T.K. Hranice trestní odpovědnosti se v Evropě spíše snižuje. *České noviny* [online]. 2009 [cit. 2009-07-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.ceskenoviny.cz/domov/senat/zpravy/hranice-trestni-odpovednosti-se-v-evrope-spise-snizuje/389635>>.

Č.T.K. Trestní odpovědnost od 14 let platila v minulosti téměř 100 let. *Finanční noviny* [online]. 2009 [cit. 2009-06-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.financninoviny.cz/zpravy/trestni-odpovednost-od-14-let-platila-v-minulosti-temer-100-let/383624>>.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vydání. Praha: Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

DVOŘÁČEK, Z. a kol. *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže*, 1. vydání. Praha: PA ČR, 2007. 82 s. ISBN 978-80-7251-248-5.

HÁLA, J. *Bolest a naděje vězení: penologické eseje*. 1. vydání. Praha: Triton, 2007. 127 s. ISBN 978-80-7387-013-3.

HAVIT. *Trestní řád* [online]. 1998 , 2009 [cit. 2009-05-10]. Dostupný z WWW: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/trestni_rad/cast1h1.aspx>.

HAVIT. *Trestní řád* [online]. 1998 , 2009 [cit. 2009-05-10]. Dostupný z WWW: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/trestni_rad/cast3h20.aspx>.

HOLÁ, L. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vydání. Praha: Grada. 2003. 192 s. ISBN 80-247-0467-6.

JANKŮ, M. a kol. *Základy práva pro posluchače neprávnických fakult*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C.H.Beck, 2008. 517 s. ISBN 978-80-7400-078-2.

JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. 1. vydání. Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

JELÍNEK J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha : Linde, 2007. 749 s. ISBN 978-80-7201-641-9.

JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 1. vydání. Praha: Linde, 2004. 144 s. ISBN 80-7201-493-5.

KAHOUN, V. a kol. *Vybrané kapitoly k sociální práci - sociální práce II*. 1. vydání. Praha: Triton, 2007. 281 s. ISBN 978-80-7387-064-5.

KAISER, R. *Kriminologie*. přeložila H. Válková a kol. 9. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994. 264 s. ISBN 80-7179-002-8.

KÖKÖRČENÝ, M. *Trestní zákon* [online]. 2006 , 10.5.2009 [cit. 2009-05-10]. Dostupný z WWW:

<http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/1961/140961/Sb_140961_-----_.php>.

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

KŘÍŽ, J. *Duševní poruchy a poruchy chování u dětí a mladistvých*. 2. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích - Zdravotně sociální fakulta, 2004. 127 s. ISBN 80-7040-724-7.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 1998. 344 s. ISBN 80-7169-195-X.

MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999. 208 s. ISBN 80-7178-348-X.

MATOUŠEK, O. a kol. *Práce s rizikovou mládeží: projekt LATA a další alternativy věznění mládeže*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996. 88 s. ISBN 80-7178-064-2.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů* [online]. 2006 [cit. 2009-05-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/zakon-c-109-2002-sb-o-vykonu-ustavni-vychovy-nebo-ochrannu-vychovy-ve-skolskych-zarizenich-a-o-preventivne-vychovne-peci-ve-skolskych-zarizenich-a-o-zmene-dalsich-zakonu>>.

MINISTERSTVO VNITRA. *Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže* [online]. 2003 , 2009 [cit. 2009-05-10]. Dostupný z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=218/2003&PC_8411_p=69&PC_8411_l=218/2003&PC_8411_ps=10#10821>.

NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M. a kol. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část. 5. jubilejní, zcela přepracované vydání*. Praha: ASPI, 2007. 556 s. ISBN 978–80-7357–258-7.

PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY. *Listina základních práv a svobod* [online]. 2009 , 2009 [cit. 2009-05-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/cgi-bin/eng/docs/laws/listina.html>>.

PELÍŠEK, A. Dětská kriminalita je neustále brutálnější : Policistům na jihu Čech dělají starost dětské gangy. *Mladá fronta Dnes*. 24.10.2003, ročník 14, č. 250, s. 1.

PELÍŠEK, A. Vyrůstají mezi dětmi malí zločinci?. *Mladá fronta Dnes*. 26.4.2005, ročník 16, č. 97, s. 1.

SEBEROVÁ, L. *Zákon o rodině č. 1963/94 Sb.* [online]. 2006 , 2009 [cit. 2009-05-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.financecr.cz/home/index.php?category=7&subcategory=1&m=show&id=5>>.

SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti*. podstatně přepracované a doplněné vydání. dotisk 1. vydání. Praha: Orac, 2004. 455 s. ISBN 80-86199-74-6.

SPIRIT M. a kol. *Základy práva pro neprávnický*. 2. rozšířené vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. 263 s. ISBN 978-80-7380-116-8.

ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže – komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004. 1043 s. ISBN 80-7179-829-0.

ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 1. vydání. Praha: PA ČR, 2008. 221 s. ISBN 978-80-7251-284-3.

VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí: definice-popis-následky*. 1. vydání. Praha: Grada, 2004. 116 s. ISBN 80-247-0814-0.

VLASÁK, P. Poslanci souhlasí s komunistickým návrhem proti snížení trestní odpovědnosti mladistvých. *Mediafax* [online]. 2009 [cit. 2009-07-10]. Dostupný z WWW: <http://www.mediafax.cz/politika/2862350-Poslanci-souhlasí-s-komunistickým-navrhem-proti-snížení-trestní-odpovědnosti-mladistvých>.

VOJTOVÁ, V. *Kapitoly z etopedie I. Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. 1.vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2005. 94 s. ISBN 80-210-3532-3.

ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2002. 231 s. ISBN 80-86473-08-2.

ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V. *Kriminalita mládeže*. 1. vydání. Praha: PA ČR, 2001. 89 s. ISBN 80-7251-070-3.

8. Klíčová slova

- trestní odpovědnost
- dítě mladší patnácti let
- mladistvý
- provinění